Livs
LIVSMEDELS ARBETAREFÖRBUNDET
Mat makt människor

KONGRESS
1–5 JUNI
2013

FÖRSLAG TILL PROGRAM
MAT, MAKT OCH MÄNNISKOR

Utmaningar för livsmedelsindustrin i Sverige

FÖRSLAG TILL PROGRAM
MAT, MAKT OCH MÄNNISKOR

Utmaningar för livsmedelsindustrin i Sverige

Livsmedelsindustrin i Sverige – en översikt med utblickar

Detta förslag till program är tänkt att – främst ur ett fackligt perspektiv – ge en överblick av situationen för livsmedelsindustrin i Sverige och peka på utvecklingstendenser under de senaste åren. Vi gör även vissa utblickar mot andra näringsgrenar och mot Europa och världen.

Förslaget från Livsmedelsarbetareförbundet behandlar livsmedelsindustrins struktur, livsmedelsarbetarnas arbetsvillkor i Sverige och frågor kring en hållbar livsmedelsförsörjning för Sverige och världen.

© 2013 Livsmedelsarbetareförbundet

PRODUKTION Bilda Förlag & Idé

OMSLAGSILLUSTRATION Anna Gunneström

TRYCK TMG Sthlm, Bromma, 2013.03

Li1309

Innehåll

Förord 5
Sveriges fjärde största och EU:s största industrigren 7

A. "Det nya Matlandet" förlorar sin livsmedelsproduktion 9
Hårda fakta om jobben och livsmedelsindustrin 10
Varför blev det så? 10
Avsaknad av strategi 11
Politikerna kastade bort kartan 12
Minskad produktion och ökat importberoende 13
Strukturomvandlingar – på gott och ont 14
Fler mycket små företag ger få jobb 14
Entreprenader rationaliserar bort kunskap 15
Jakt på billig arbetskraft 16
Snabba förändringar av råvarupriserna 16
Effektivt mot fattigdom 17
Dominant dagligvaruhandel kräver orimliga vinster 18
EMV förskjuter makten ytterligare 21
Konsumenterna lägger allt mindre del av lönen på mat 24
Forskning och utveckling alltjämt på efterkälken 25
Livsmedelsbranschen måste ta ansvar för att det finns råvaror 29
Livsmedelsarbetareförbundet anser att ... 30

B. Villkoren i produktionen av livsmedel 31
Trygghet i anställningen 31
Heltidsanställning – en rättighet 33
Lön för mödan 34
Arbetsmiljöarbetet går alldeles för långsamt! 37
Livsmedelsarbetareförbundet anser att ... 42

C. Vår omvärld – tillgången på mat måste snabbt öka 43
Mätta och belåtna på behörigt avstånd 43
Globaliseringen – i grunden hoppingivande 45
Självförsörjningsgraden och utrikeshandeln 46
Ägarna är oftast internationella aktörer 48
Livsmedelsarbetareförbundet anser att ... 52

D. De fem största underbranscherna 53
Bageriindustrin 53
Slakteri- och charkuteriindustrin 57
Mejeri- och glassindustrin 63
Konservindustrin 67
Bryggeri 70

Förord

Livsmedelsindustrin är Sveriges fjärde största industrigren. Detta trots att industrin under senaste decenniet krympt personalstyrkan väsentligt. Samtidigt kan vi konstatera att livsmedelsindustrin kraftigt ökat sin produktivitet, färre personer gör mer och tekniken utvecklas i snabb takt. Trots detta är inte alltid lönsamheten den bästa för företagen vilket till största delen kan förklaras i ökade råvarupriser, vilket utgör en betydande kostnadsmassa inom livsmedelsindustrin. En annan inte oviktig faktor är dagligvaruhandelns prispress och en växande trend på så kallade egna märkesvaror, EMV. En utveckling mot allt större EMV-produktion inverkar menligt på industrins lönsamhet på sikt.

I regeringens handlingsplan om – Matlandet Sverige – finns en målsättning om att antalet livsmedelsföretag ska öka med 20 procent och antalet anställda öka med tiotusen fram till år 2020. Livsmedelsexporten ska fördubblas och visionen är att Sverige ska bli det nya matlandet i Europa. Men det räcker inte bara med att ha en vision. Vi anser att det behövs kraftfulla insatser för att nå upp till de uppsatta målen. En viktig uppgift vi har är att vända utflyttningen av livsmedelsföretagens forskning och utvecklingsfunktioner från Sverige. Tvärtom behövs det stimulans för kraftfulla och samlade forskningsinsatser. Ett samlat huvudmannaskap för livsmedelsforskning, det kan statsmakterna bidra med. Bristen på politiska initiativ är emellertid uppenbar.

Som livsmedelsarbetare ska vi också kunna vara stolta över de produkter vi tillverkar och känna trygghet i vår anställning. Livsmedelsindustrin behöver få en ökad status och kompetensen höjas bland de anställda. Vi ser därför med oro över ökade osäkra anställningsformer och ökningen av bemanningsföretag inom branschen. För oss är det självklart att kollektivavtal finns och att de efterföljs. Även på arbetsmiljöområdet har vi många utmaningar som väntar på oss. Fortfarande finns här mycket kvar att göra trots att det går åt rätt håll. Som medlemmar i Livsmedelsarbetareförbundet ska vi verka för säkra arbetsplatser där vi kan känna oss trygga och få den utbildning som behövs för att våra produkter blir attraktiva.

Vi ska också ta vårt ansvar för den internationella solidariteten, vi får aldrig acceptera att livsmedelsarbetare i andra länder exploateras. Genom

vårt internationella samarbete med andra fackliga organisationer inom livsmedelsindustrin kan vi möta det internationella kapitalets makt och girighet. Vi ska ta vår del av ansvaret för att företag, varhelst de befinner sig, uppträder korrekt genom att teckna kollektivavtal men också genom att kontrollera efterlevnaden av tecknade kollektivavtal.

Genom det här förslaget till program vill förbundsstyrelsen belysa de frågor som är viktiga för oss som livsmedelsarbetare. Det kan med fördel diskuteras på medlemsmöten, utbildningar eller andra förekomster där vi träffas. Det är tillsammans som medlemmar i Livsmedelsarbetareförbundet som vi gemensamt kan forma framtiden.

Stockholm i februari 2013

Förbundsstyrelsen

Sveriges fjärde största och EU:s största industrigren

– Livsmedelsindustrin är Sveriges tredje största industrigren inom tillverkningsindustrin sett till nettoomsättningen, fjärde största sett till antalet sysselsatta och produktionsvärdet. [1] Kemiindustrin är störst utifrån produktionsvärde och motorindustrin är störst utifrån omsättning. Se figur 1. Sett till omsättningen är livsmedelsindustrin EU:s största industrigren med 16,8 procent. EU:s livsmedelsindustri sysselsätter 4,2 miljoner människor vilket är 13 procent av alla som jobbar inom EU:s tillverkningsindustri. Se figur 2.

– De knappt 3 500 företagen inom livsmedelsindustrin i Sverige omsätter tillsammans 170 miljarder kronor om året. Produktionsvärdet för EU:s 280 000 livsmedelsföretag är 910 miljarder euro.

– I Sverige är bagerisektorn störst utifrån antal företag och sysselsättning medan slakt- och köttvaruindustrin är störst utifrån omsättning och produktionsvärde. Detsamma gäller även i EU. Andra stora sektorer är industrin för ”annan livsmedelsframställning” (till exempel choklad- och sockerkonfektyr, senap, kaffe), mejeri- och glassindustrin, dryckesindustrin, fisk- och fiskkonservindustrin, frukt- och grönsakskonservindustrin och tobaksvaruindustrin.

– Det finns livsmedelsföretag i hela Sverige, i princip överallt. Den geografiska spridningen hör till näringslivets största. De flesta och största företagen finns visserligen i Skåne, Västsverige och Mälardalen men det är inte svårt att hitta livsmedelsföretag även i sådana glesbygder som andra delar av näringslivet lämnat.

– Just nu ligger antalet personer – både arbetare och tjänstemän – som arbetar i livsmedelsindustrin någonstans mellan 52 000 och drygt 57 000 personer, beroende på om soloföretagarna[2] räknas med eller inte.

---

1 Med omsättning menas ett företags eller en organisations totala försäljning under ett år. Produktionsvärde är omsättningen inklusive förändringen av lager och återförsäljning av varor och tjänster.

2 Det vill säga företagare utan anställda (om enskild firma eller handelsbolag) eller utan andra anställda än ägaren (om aktiebolag).

FIGUR 1 – LIVSMEDELSINDUSTRIN I SVERIGE JÄMFÖRT MED ÖVRIG TILLVERKNINGSINDUSTRI 2010

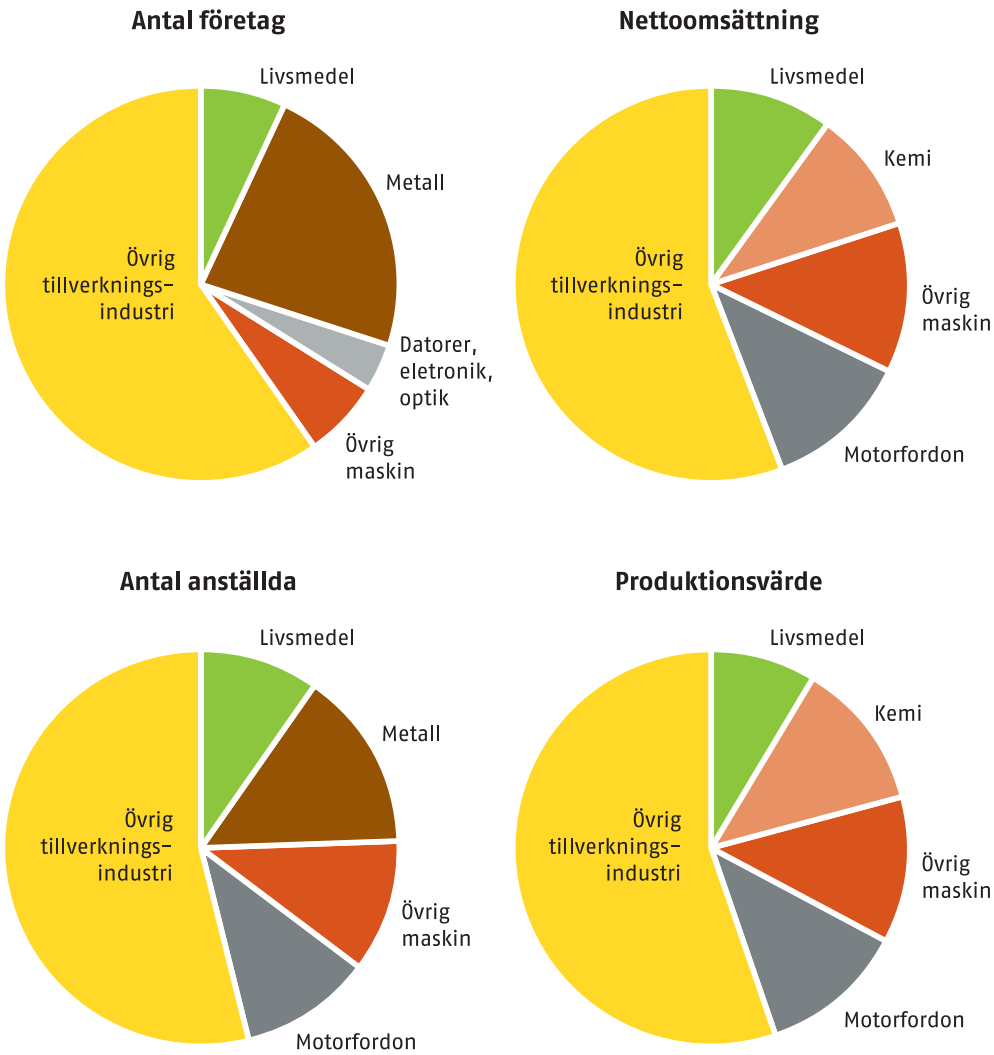

Källa: SCB företagsdatabas

FIGUR 2 – OMSÄTTNINGEN FÖR EU:S LIVSMEDELSINDUSTRI JÄMFÖRT MED ÖVRIG TILLVERKNINGSINDUSTRI 2009

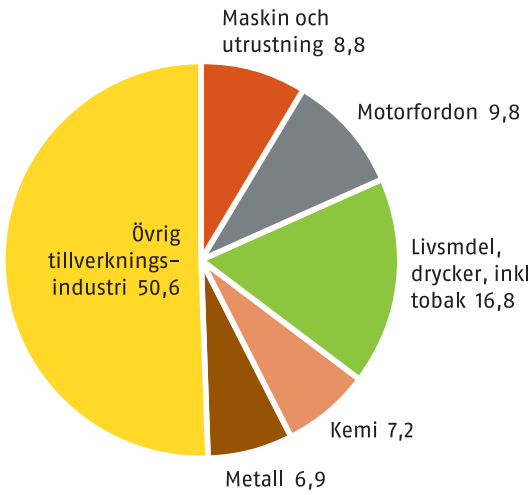

(Värdet för motorindustrin är från 2008.)
Källa: Eurostat 2009

A. "Det nya Matlandet" förlorar sin livsmedelsproduktion

Den svenska livsmedelsindustrin har, liksom primärproduktionen inom i första hand jordbruket, minskat med cirka en tredjedel under de senaste decennierna. "Sverige – det nya Matlandet" rasar nu snabbt mot 50 procents självförsörjningsgrad när det gäller livsmedel och Sverige har erövrat platsen som EU:s mest importberoende land.

Hårda fakta om jobben och livsmedelsindustrin

Mellan 1985 och 2011 försvann mer än vart fjärde jobb från livsmedelsindustrin. 18 063 arbetstillfällen är borta. I dag är 52 152 personer (arbetare och tjänstemän) anställda inom våra branscher, jämfört med 70 165 personer år 1985. Antalet sysselsatta tycks fortsätta att minska år efter år utan att det påverkas nämnvärt av konjunkturer. Enligt arbetsgivarnas statistik har personalminskningen inom livsmedelsindustrin under de senaste 18 åren legat på 1,8 procent i genomsnitt.

De senaste åren har takten för personalminskningar snarare ökat. Bara under de sju första månaderna 2012 varslades 1 460 personer inom livsmedelsbranschen, jämfört med 552 personer samma period året innan.

TABELL 1 – ANTAL ARBETSSTÄLLEN OCH ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) INOM LIVSMEDELSINDUSTRIN 1985–2011, SAMT ANTAL MEDLEMMAR I LIVSMEDELSARBETAREFÖRBUNDET

År	Arbetsplatser	Anställda (inkl. tjänstemän)	Medlemmar i Livs (aktiva)
1985	3 722	70 165	53 131
1990	3 553	71 572	51 714
1995	2 946	63 296	51 338
2000	2 887	61 111	46 784
2005	3 114	58 740	36 437
2010	3 177	53 543	28 966
2011	3 426	52 152	27 680

Källa: SCB, Livs

Varför blev det så?

Vi ska se närmare på några av orsakerna till att sysselsättningen inom vår bransch närmast liknar fritt fall. Som vi kan se är orsakerna till att jobben försvinner många och komplexa. Ibland kan det till och med vara positivt att nya tekniska lösningar gör att farliga och slitsamma jobb kunnat rationaliseras bort. Men att mer än var fjärde jobb försvunnit från

livsmedelsindustrin och att Sverige numer är EU:s mest importberoende land när det gäller livsmedel kan knappast ses som något positivt.

Huvudorsaken till att vi hamnat i denna mycket vanskliga situation är att det inte funnits någon övergripande politisk strategi för livsmedelsområdet på flera decennier.

Avsaknad av strategi

Sverige hade tidigare under många år en tydlig och högt prioriterad politisk ambition om en hög självförsörjningsgrad när det gäller livsmedel som bidragit till att näringarna inom ”från jord och hav till bord”-kedjan har blomstrat. För 20-30 år sedan låg självförsörjningsgraden i Sverige på 80-100 procent (beroende på hur man räknar). Minnet från tidigare generationers erfarenheter av hunger och svält levde kvar länge, så sent som under första världskriget fick stora delar av befolkningen utstå stora umbäranden på grund av brist på mat.

En rad faktorer bidrog till att frågan om landets självförsörjningsgrad så småningom försvann från dagordningen:

– Kalla krigets slut genom Sovjetunionens och Warszawapaktens fall i början av 1990-talet var väl den händelse som gjorde att själva ordet ”självförsörjningsgrad” började kännas omodernt. I praktiken hade Sovjetunionens ställning som supermakt försvagats under flera år och tanken på ett konventionellt, långvarigt krig som krävde en hög grad av självförsörjning framstod som allt mer långsökt. I 1987 års försvarsbeslut fastslogs att ett scenario med en flerårig avspärrning inte längre skulle styra planeringen.

– Gränsskyddet och den reglerade jordbrukspolitik som varit grundbulten i politiken för hög självförsörjningsgrad innebar mycket stora kostnader för samhället och för konsumenterna. Först var det enskilda ekonomer och författare som väckte debatten och bröt den tidigare breda konsensus kring den förda politiken. När Ingvar Carlsson 1986 ersatte jordbruksminister Svante Lundkvist med Mats Hellström var det tydligt att färdriktningen skulle ändras och när beslutet om att avreglera jordbruket klubbades i riksdagen i juni 1990 hade till och med böndernas viktigaste organisation LRF hoppat på tåget. Den stora

överproduktionen av livsmedel i Europa och andra industrialiserade länder var också ett faktum.

– EU-inträdet 1995 och debatten dessförinnan lade fokus på ett europeiskt perspektiv snarare än på en strikt svensk nivå.
– Tidsandan bidrog säkert också, en tidsanda som riktade ett enormt intresse mot kommunikationsteknologi och nästan föraktade de näringar som försörjer oss med livsmedel. Mat på bordet sågs numer som något av en självklarhet.

Politikerna kastade bort kartan

Verkligheten hade onekligen förändrats en hel del när målet om en hög svensk självförsörjningsgrad övergavs, så visst var det dags att rita om kartan också, på hela den svenska livsmedelspolitikens område.

Problemet var att politikerna helt enkelt kastade bort kartan utan att rita någon ny. Sverige har allt sedan målet om hög självförsörjningsgrad skrotades stått helt utan någon samlad strategi för livsmedelsnäringarna. 1900-talets två sista decennier var också nyliberalismens guldålder och politiker från höger till mitten och långt in i arbetarrörelsens kärna slogs i sann laissez faire-anda om att sjunga marknadens lov i alla tonarter. Livsmedel sågs som en vara vilken som helst och marknaden skulle fritt och utan samhällelig inblandning styra var och hur maten skulle produceras.

Det har på senare tid skett en tillnyktring och svenska politiker från de flesta läger erkänner idag att det är ett problem att vi bara har en självförsörjningsgrad på drygt femtio procent och att importen av livsmedel är i princip dubbelt så stor som exporten.

I ett vidare perspektiv är det givetvis också svårt att förklara varför Sverige bidrar allt mindre till världsproduktionen av mat samtidigt som det står utom allt tvivel att matproduktionen måste öka rejält om vi ska klara livsmedelsförsörjningen på planeten under de närmaste decennierna.

Den borgerliga regeringen har inte förmått forma någon samlad livsmedelsstrategi. I stället har de satsat på sin helt okontroversiella kampanj om ”Matlandet Sverige” som handlar om att fånga medieintresset på det som händer i köket *efter* matproduktionen och vidareförädlingen, promota lokal produktion och mat som upplevelse inom turismnäringen,

försöka få krogar och kockar att lansera svensk mat och så vidare. I och för sig vällovligt men sammantaget har kampanjen ytterst fungerat som en kuliss som döljer det totala ointresset och/eller oförmågan att forma en samlad strategi för livsmedelspolitiken och livsmedelsindustrin.

Dessvärre har våra vänner inom socialdemokraterna, det största partiet inom oppositionen, inte heller lyckats forma någon sådan strategi. I de dokument som hittills presenterats har man nästan helt glömt industrin och de jobbskapande perspektiven till förmån för åtgärder för att öka den inhemska offentliga konsumtionen av ekologisk mat och liknande.

Bristen på politiska initiativ från såväl den borgerliga alliansens som socialdemokraternas sida gör sammantaget vårt och den övriga fackliga rörelsens ansvar för att forma en hållbar strategi för matproduktionen och livsmedelsindustrin än större.

Minskad produktion och ökat importberoende

Att den totala svenska matproduktionen, såväl primärproduktionen inom jordbruket och fisket som förädlingen inom livsmedelsindustrin, minskat så kraftigt under flera decennier och gjort oss till EU:s mest importberoende land är ur många aspekter ett misslyckande för Sverige som land, för våra politiker och för livsmedelsindustrins och primärproduktionens makthavare.

En av våra viktigaste basnäringar har kraftigt rustats ner och massor av arbetstillfällen har gått förlorade. Trots att även exporten av livsmedel har ökat sedan EU-inträdet har importen ökat så mycket mer och fortsätter att öka. Vår sårbarhet som land har blivit större. Våra möjligheter till kontroll över livsmedelssäkerheten har minskat. Vårt ansvarstagande för jordens samlade livsmedelsproduktion i en hungrande värld har minskat. Det sistnämnda är särskilt allvarligt eftersom Sverige genom sitt klimat, sina energi- och vattentillgångar hör till de områden på jorden som är speciellt väl lämpat för intensiv miljö- och klimatvänlig livsmedelsproduktion.

Vi återkommer till dessa frågor i kommande avsnitt. Men först vill vi peka på ytterligare några orsaker till att sysselsättningen inom vår bransch har minskat så kraftigt, och tycks fortsätta att minska.

Strukturomvandlingar – på gott och ont

Det minskade antalet sysselsatta inom livsmedelsindustrin under de senaste decennierna beror inte bara på avsaknad av politisk strategi, minskad produktion och ökat importberoende utan också på tidvis smärtsamma men nödvändiga strukturomvandling inom branschen. Ökad stordrift med färre och större produktionsenheter och arbetsplatser som blivit mindre personalintensiva med modernare teknik. Samtidigt som vi ser att den enskilde livsmedelsarbetaren kan komma i kläm vid strukturomvandlingar så måste Livsmedelsarbetareförbundet och arbetarrörelsen som helhet se positivt på förändringar som innebär att dåliga jobb försvinner, arbetsmiljön förbättras och löneutrymmet ökar.

Eftersom utvecklingen mot allt färre sysselsatta inom industrin gäller i hela samhället är livsmedelsindustrin dock fortfarande den fjärde största branschen inom svensk industri mätt efter produktivitet och antalet årsanställda. Ser man till omsättningen är livsmedelsindustrin Sveriges tredje största industrigren (efter transportmedels- och maskinindustrierna) med en nettoomsättning på 170 miljarder kronor om året (163 710 miljoner kronor år 2010).

Fler mycket små företag ger få jobb

Parallellt med att rationaliseringarna och utvecklingen mot färre men större produktionsenheter kan vi i dag se tendenser till en ”retrotrend”. Intresset för att producera livsmedel i Sverige har ökat. De allra minsta företagen, speciellt enmansföretagen utan anställda har ökat kraftigt. Denna utveckling, som uppmärksammats förhållandevis mycket av opinionsbildare och media, har dock bara mycket marginell betydelse för såväl livsmedelsproduktionen som för sysselsättningen i landet. De tre största företagen inom varje delnäring i livsmedelsindustrin står för i genomsnitt 75 procent av omsättningen inom varje produktkategori.

Det fanns 2011 drygt 3 400 företag inom livsmedelsindustrin i Sverige. Hela 96 procent av företagen klassas enligt EU:s definition som ”småskaliga” (0–49 anställda) och 80 procent är mikroföretag (0–9 anställda). Enmansföretagen utan anställda utgör 43 procent av företagen av livsmedelsindustrin.

Det ökande antalet små företag med få anställda ställer nya krav på

facket. Många gånger saknas fackliga traditioner på dessa arbetsplatser. På en liten arbetsplats med bara en, ett par eller några anställda kan det vara svårare att bedriva fackligt arbete. I värsta fall: att ens våga organisera sig fackligt. För att bygga upp en facklig verksamhet på de mindre företagen måste våra lokalombudsmän och våra förtroendevalda från större och välorganiserade klubbar aktivt söka upp, bearbeta, värva och stötta arbetarna på de mindre företagen.

TABELL 2 –ANTAL FÖRETAG INOM LIVSMEDELSINDUSTRIN FÖRDELADE EFTER STORLEK

Anställda	Antal företag 2007	Antal företag 2011
0	1267	1499
1–4	794	797
5–19	693	768
20–99	286	277
100–499	50	69
över 500	24	16

Källa: SCB Företagsdatabas

Entreprenader rationaliserar bort kunskap

En annan viktig förklaring till att hela industrisektorn och även vår bransch har minskat i antal anställda är att många arbetsuppgifter som tidigare räknats till industrin överförts till tjänsteföretag som utför uppdrag på entreprenad, så kallad outsourcing. Det gäller oftast arbetsuppgifter som städning, underhåll och distribution.

Företagens vilja är att avhända sig ansvar för viktiga arbetsuppgifter innebär betydande risker för konsumenterna när det gäller exempelvis livsmedelshygien och säkerhet samtidigt som arbetarna på ett företag riskerar att splittras när stora grupper puttas runt till olika utomstående arbetsgivare och organiseras i andra förbund än de som utför arbetsuppgifter som är direkt knutna till den så kallade kärnverksamheten.

Denna fokusering på vad som kallas kärnverksamhet leder till att arbeten som tidigare betraktades som en del av industriproduktionen övergår till att betraktas som service- och tjänstearbeten.

Vi är övertygade om att de vinster man uppnår på detta sätt är kortsiktiga och på lång sikt destruktiva för livsmedelsindustrin. Livsmedelsindustrin har precis som annan varuproduktion ett ständigt behov av utveckling av såväl produkter som organisation. Genom att snäva in arbetsuppgifter och definiera om vad som ska betraktas som produktion tappar industrin värdefull kunskap på golvet. När man väl rationaliserat bort den kunskapen är den inte heller så enkel att ta igen.

Jakt på billig arbetskraft

Ytterligare en pusselbit till att branschen sysselsätter allt färre är att arbetstillfällen för främst kollektivanställda flyttats utomlands eftersom arbetsgivarna hoppas på högre vinster i länder med lägre löner. Det är en förhoppning som många gånger kan komma på skam och ofta handlar utflyttningarna om en ren modetrend bland företagarna. Det faktum att löneläget i allmänhet och över tid stiger betydligt snabbare i de av våra grannländer som fortfarande är låglöneländer gör också att eventuella vinster med utflyttningar inte kommer att vara långsiktiga.

Snabba förändringar av råvarupriserna

Råvarorna, eller insatsvarorna, är den största enskilda kostnaden för de flesta livsmedelsföretagen (50-55 procent i genomsnitt) och när priserna förändras snabbt kan det slå hårt mot livsmedelsarbetarnas jobb.

Om priserna på den internationella råvarumarknaden höjs snabbt har livsmedelsföretagen svårt att kompensera de ökade kostnaderna med höjda priser till kunderna, främst dagligvaruhandeln.

Svenska livsmedelsproducenter är klämda mellan å ena sidan ökade råvarupriser, som de inte alls kan påverka, och å andra sidan återförsäljarna inom dagligvaruhandeln som vill undvika allt vad prishöjningar heter (se vidare avsnittet om dagligvaruhandeln nedan).

I det läget är livsmedelsföretagen ofta benägna att varsla anställda mer eller mindre i panik trots att lönerna för de flesta företag står för en mindre del av kostnaderna (13-15 procent i genomsnitt). Företagen möter ökade kostnader på insatsvara bland annat genom besparings- och effektivitetsprogram med färre sysselsatta som följd. Personalkostnaderna är helt enkelt den enda variabeln man kan påverka.

Även snabba sänkningar av råvarupriserna är något som kan hota arbetstillfällen för livsmedelsarbete. Ett sätt för livsmedelsföretagen att minska osäkerheten kring råvarupriserna är att handla per termin, det vill säga att i förväg göra upp om priset på framtida inköp av råvara. Cirka hälften av Li:s medlemsföretag handlar per termin. Problemet är att även denna metod kan slå hårt mot företagens lönsamhet. Om priserna på råvarumarknaden plötsligt sjunker måste det företag som tecknat överenskommelser om terminer med långvarig löptid fortsätta att betala det högre priset och tvingas sälja sina produkter till ett högre pris än konkurrenter som inte sitter fast i terminer med lång löptid. På så sätt kan även snabba sänkningar av råvarupriserna slå mot jobben i livsmedelsindustrin.

Effektivt mot fattigdom

En höjning av råvarupriserna är den mest effektiva åtgärden för att höja levnadsstandarden för världens bönder och lantarbetare, som fortfarande utgör en majoritet av jordens fattiga. En positiv utveckling av jordbruket i tredje världen genererar stora spridningseffekter till sektorer som handel, transporter och livsmedelsindustri. Låt oss hoppas att råvarupriserna aldrig faller tillbaka till 1990-talets eller 2000-talets extremt låga nivåer. ”Varför hojtar man om livsmedelskris när matpriserna stiger, men om fastighetskris när bostadspriserna faller?” undrar nationalekonomen Stefan de Vylder som forskat i effekterna av högre råvarupriser. Samtidigt är det ett faktum att stadsbefolkningen, särskilt de fattiga i de fattiga ländernas storstäder, kommer i kläm när priserna stiger, påpekar Stefan de Vylder. Det är därför mycket viktigt att komma till rätta med de kraftiga prissvängningarna, den så kallade volatiliteten, på råvarupriserna. Önskvärt är att priserna ligger på en relativt stabil nivå och bara höjs med försiktiga steg.

För livsmedelsindustrins del är det just volatiliteten som är det största hotet. Ovissheten om vad råvarorna kommer att kosta nästa vecka, nästa månad, nästa år. De volatila råvarupriserna på livsmedel kan bara bekämpas genom politisk samverkan, marknaden kommer inte att lösa problemet på egen hand. ”För att komma till rätta med de kraftiga prissvängningarna på livsmedelsmarknaden krävs en förbättrad samhällsstyrning som ser till att trygga livsmedelsförsörjning” uttryckte FN:s livsmedels- och

jordbruksorganisation FAO:s generaldirektör Graziano da Silva saken när han 2012 mötte ansvariga ministrar från världens 20 största ekonomier i den så kallade G 20-gruppen. ”I dagens globaliserade värld är det inte möjligt att ha en tryggad livsmedelsförsörjning i endast ett land” sade generaldirektören till ministrarna.

Dominant dagligvaruhandel kräver orimliga vinster

Att de värden som skapas i livsmedelskedjan från jord och hav till bord är skevt fördelade är ytterligare en bidragande orsak till att jobben försvinner inom livsmedelsindustrin. De flesta branscher inom livsmedelsindustrin har vinstnivåer långt under vad som är vanligt inom dagligvaruhandeln.

En förklaring till handelns starka ställning i förhållande till livsmedelsföretagen är de tre största dagligvarukedjornas dominans. Den största, Ica, stod för nästan hälften av all dagligvaruhandel i Sverige 2011. Coop hade drygt en femtedel av marknaden och Axfood 15 procent. Övriga kedjor (Bergendahls, Lidl, Netto och Vi) stod tillsammans för ungefär 15 procent. Se figur 3. Prispressen mot livsmedelsföretagen från Ica och de övriga jättarna är enorm och kan i värsta fall leda till att livsmedelsindustrier läggs ner eller flyttas.

Vi kan se närmast löjliga – eller skrämmande – exempel på ICA:s orimliga makt: När mejeriföretagen efter krav från mjölkbönderna ville höja mjölkpriset tvingades de gå till ICA för att få deras godkännande. För att föra en jordbrukspolitisk fråga! ICA:s vd Anders Svensson uttalade nådigt att ”Vi delar bilden att mjölkbönderna har det svårt och våra kunder vill verkligen ha svenska mjölkprodukter”. Därefter fick mejeriföretagen lov att höja mjölkpriset.

Jämfört med många andra medlemsstater i EU har Sverige och övriga nordiska länder den högsta marknadskoncentrationen i dagligvaruhandeln, se figur 3 och 4. De tre största kedjorna står för 90 % av omsättningen och 85 % av försäljningen. Se figur 3.

Det som tydligast skiljer ut Sverige, vid en jämförelse med våra grannländer samt även Storbritannien, är att marknadsledaren ICA har närmare 50 % av marknaden.

FIGUR 3 – MARKNADSANDELAR INOM DAGLIGVARUHANDELN I SVERIGE 2011

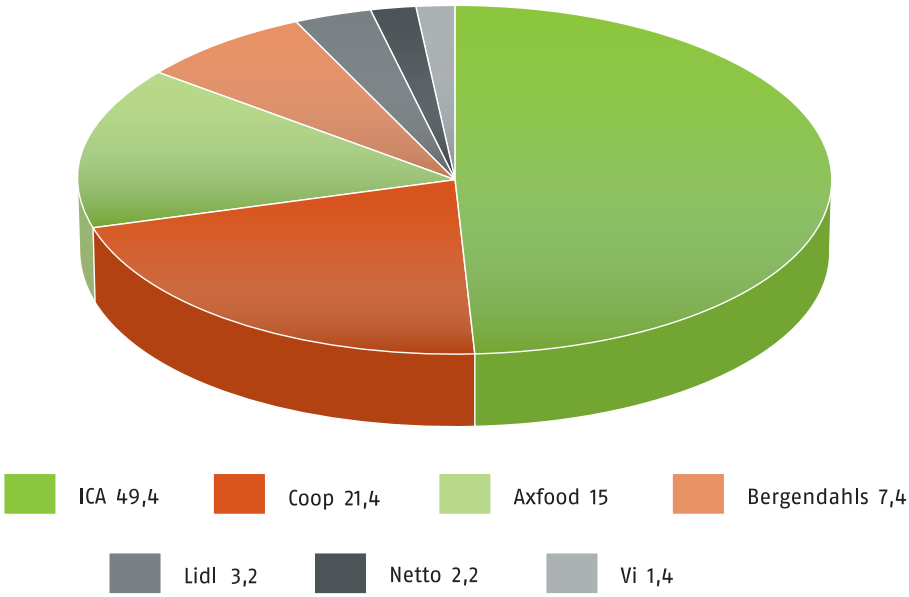

Källa: Delfi, DLF och Fri Köpenskaps Dagligvarukartan 2012

FIGUR 4 –MARKNADSANDELEN FÖR DE TRE STÖRSTA AKTÖRERNA I DAGLIG-VARUHANDELN, I RESPEKTIVE EU-LAND 2010

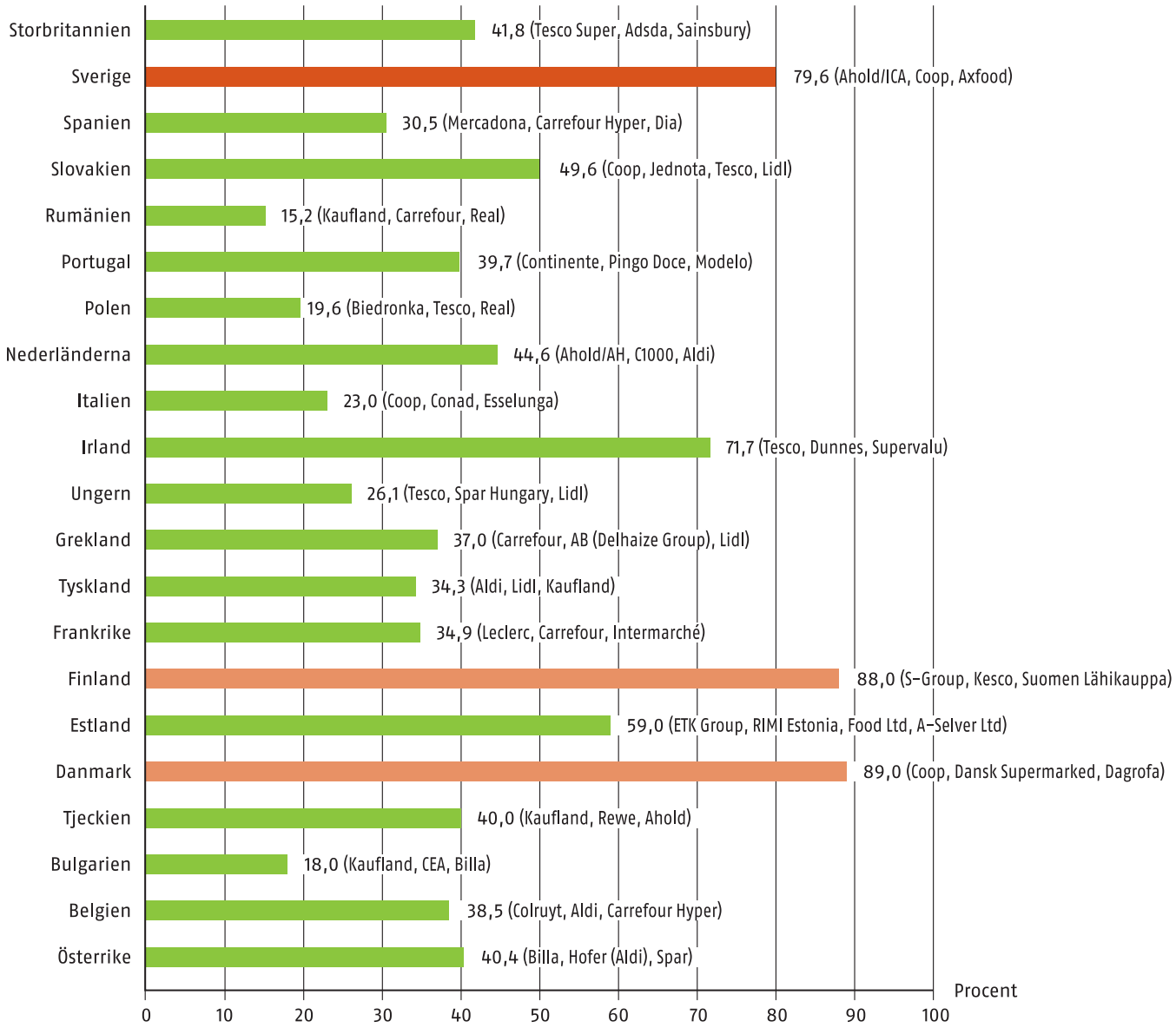

Jordbruksverkets Rapport 2012:42, sidan 20, figur 16:
Källa: FoodDrinkEurope, Data and trends of the European food and drink industry 2011 med källa Europanel 2011.

EMV förskjuter makten ytterligare

Den växande andelen egna märkesvaror, EMV, inom dagligvaruhandeln är en annan metod för handeln att koppla sitt grepp om livsmedelsindustrin och något som ytterligare förskjuter makten och rubbar balansen inom livsmedelskedjan. Eller som Jordbruksverkets utredare Karin Lindow uttrycker saken: ”Ett kontrakt på att tillverka EMV ger en säker avsättning av en viss volym men samtidigt konkurrerar EMV-varorna med producenternas egna profilerade varumärken och riskerar att göra det producerande företaget mer eller mindre anonymt för kunden. Producenten får genom EMV tillgång till handelskedjans kundkrets, men de blir också mer beroende av en specifik handelskedja.”

För hela dagligvaruhandeln hade EMV år 2011 vuxit till en andel på 19 procent i Sverige. Allra störst andel EMV finns inom produktkategorierna djupfryst (27, 8 procent) och kolonialvaror, exempelvis kaffe, kakao och kryddor (22 procent).

Enligt Livsmedelsföretagen, Li, producerar 65 procent av de svenska livsmedelsföretagen EMV-produkter, i vissa fall uteslutande EMV, i andra fall som ett komplement till sina egna produkter. 71 procent av företagen uppger att de ökat sin EMV-produktion under 2010. Jämfört med de flesta andra länder i Europa har dock Sverige med sina 19 procent fortfarande en relativt låg andel EMV. I topp ligger Schweiz med 54 procent, se figur 6. EMV växer med i snitt 4 procent årligen i EU.

FIGUR 5 – ANDEL EMV-PRODUKTER I FÖRSÄLJNINGEN AV LIVSMEDEL OCH ALKOHOLFRIA DRYCKER INOM HANDELN I PROCENT, ÅR 2004 OCH 2011

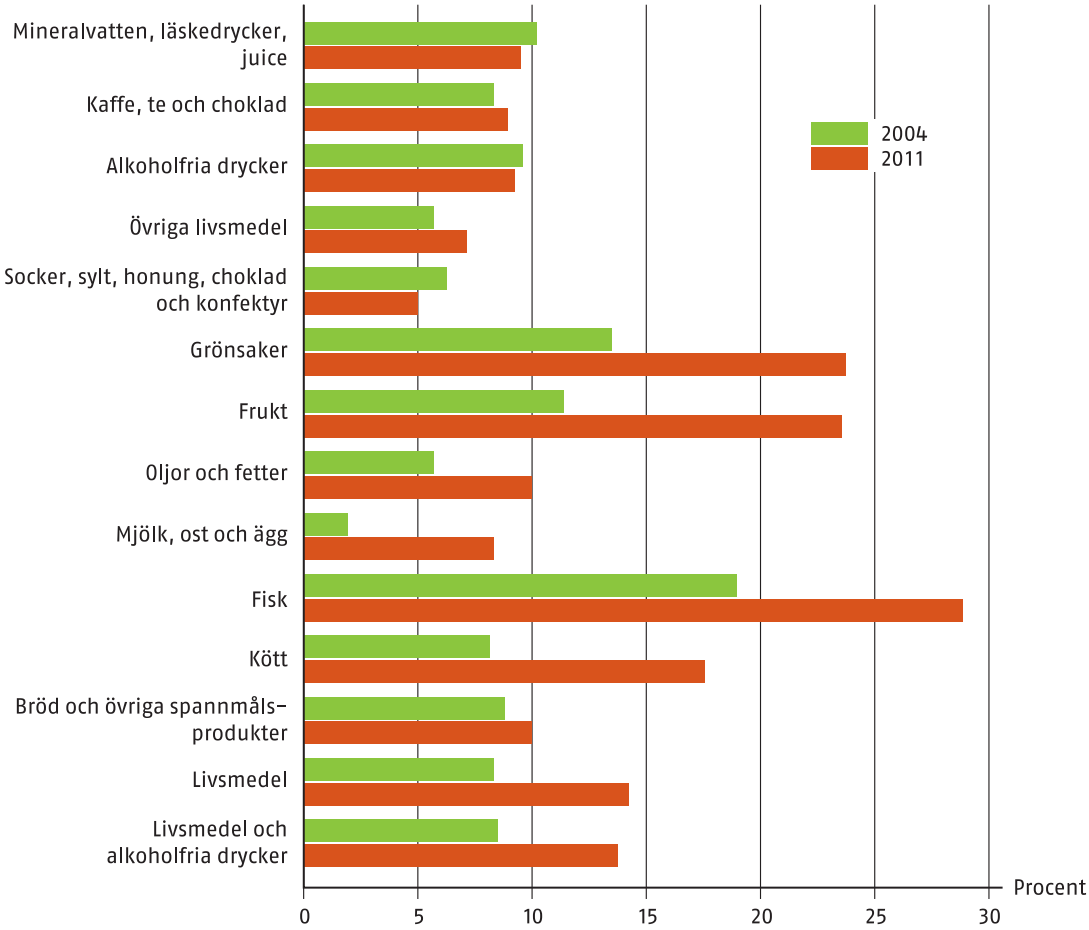

Uppgifterna baseras på statistik från de fyra största dagligvaruhandelskedjorna.

Källa: SCB Livsmedelsförsäljningsstatistik 2011

FIGUR 6 – ANDEL EMV AV DAGLIGVARUHANDELNS FÖRSÄLJNINGSVOLYM 2011

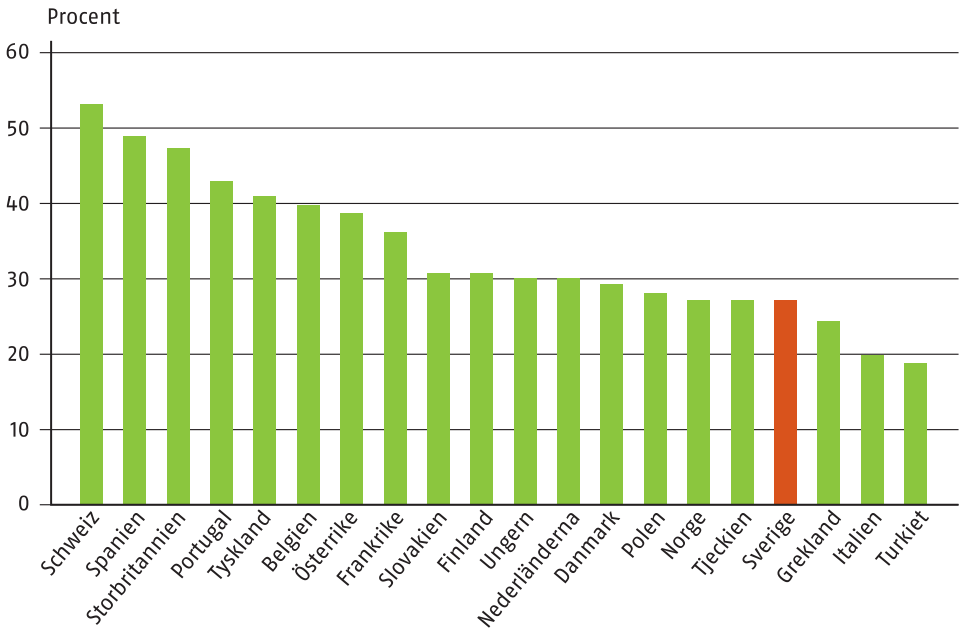

Källa: Nielsen data, som publicerats av PLMA, Private Label Manufacturers Association

Konsumenterna lägger allt mindre del av lönen på mat

Livsmedelspriserna har olika betydelse beroende på vilken inkomst eller livssituation man har. En ensamstående förälder med flera barn och låg inkomst är naturligtvis känsligare för prisökningar än en medelklassfamilj med dubbla och högre löner. Detta klass- och genusperspektiv ska aldrig glömmas bort när man pratar om gruppen ”konsumenter” som en enhetlig massa. Med detta sagt kan vi samtidigt konstatera att hushållen i Sverige under de senaste decennierna lägger en allt mindre andel av sina inkomster på livsmedel.

År 1955 gick en tredjedel (33 %) av inkomsterna till livsmedel. 1965 var siffran närmare 29 procent. Fem år senare, när serien i tabell 3 tar sin början, ser vi att hushållen lade 22,5 procent av sin konsumtion på livsmedel. Minskningen av andelen av inkomsterna som går till livsmedel tycks nu ha avstannat.

Om vi ställer krav på ett bra djurskydd och att produktionen ska vara klimat- och miljösmart liksom att arbetsvillkoren inom alla led av från jord och hav till bord-kedjan ska vara rättfärdiga och rättvisa: så ja – det kostar. Det innebär att det pris vi får betala för våra livsmedel i butiken blir högre än om vi köper produkter som framställts genom att man prutat på dessa värden eller till och med ägnat sig åt rovdrift av natur, djur och människor. Det innebär givetvis inte att alla svenska livsmedel lever upp till de krav vi ställer, eller att utländska varor per definition inte skulle göra det.

Det är viktigt att alltid påminna om att det pris vi får betala för maten måste täcka priset för rättfärdighet och rättvisa. Betalar vi ett lägre pris än så i kassan så är priset i själva verket mycket högt.

Trots att många konsumenter i undersökningar och i andra sammanhang säger sig vara beredda att betala mer för mervärden som miljö- och klimatsmarta produkter, mat med höga djuretiska krav och inte minst rättvisemärkta varor så visar det sig att väl framme i mataffären är det priset som är mest avgörande. Inga konsumenttrender (närproducerat, ekologiskt, få tillsatser, hälsosamt och så vidare) kan mäta sig med lågprisprodukter, det vill säga varans pris.

Att lågprisprodukterna fortfarande vinner matchen om konsumenternas slutgiltiga beslut i livsmedelsbutiken bidrar till den svenska livs-

medelsindustrins problem och att sysselsättningen sjunker eftersom den svenska livsmedelsindustrin ofta är förknippad med mervärden och kvalitetsaspekter som innebär ett högre pris.

TABELL 3 – KONSUMENTERNAS UTGIFTER FÖR LIVSMEDEL OCH ÖVRIGA VAROR OCH TJÄNSTER 1970–2010

År	1970	1980	1990	2000	2010
Livsmedel %	22,5	19,2	16,4	12,4	12,4
Alkoholhaltiga drycker %	3,3	3,4	2,6	2,6	2,2
Tobaksvaror %	2,9	2,2	1,8	1,6	1,5
Kläder, skor %	8,0	7,5	6,8	5,5	5,1
Bostad, bränsle, el %	21,5	25,1	24,4	29,4	26,8
Möbler, hushållsartiklar %	7,4	7,1	6,9	5,0	5,3
Transport, samfärdsel %	13,2	13,5	17,2	16,0	16,2
Övrigt %	21,2	22,0	23,9	27,5	30,5
Summa %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Miljarder kronor	91	267	699	1 010	1 549

Källa: SCB Nationalräkenskaperna
(Övrigt i tabellen innebär: Hälso- och sjukvård, fritid, underhållning, kultur, utbildning, diverse varor och tjänster.)

Sedan det senaste sekelskiftet har andelen av total konsumtion som läggs på inköp av mat och alkoholfria drycker legat ganska stabilt kring tolv procent. Anledningen till att vi lägger en allt mindre andel av inkomsterna på livsmedel är inte att vi lägger mindre pengar på mat, snarare tvärtom, utan främst att inkomsterna har ökat.

Det är först under 2000-talet som försäljningsvolymerna inte ökade, vilket möjligen delvis kan förklaras med den lågkonjunktur som då rådde. Jordbruksverkets bedömare menar också att den avstannade utvecklingen av försäljningsvolymerna på livsmedel kan vara en effekt av den pågående klimatdebatten och en reaktion på att vi slänger så mycket mat.

Forskning och utveckling alltjämt på efterkälken

Sverige har flera potentiella styrkeområden när det gäller forskning och utveckling inom livsmedelsindustrin, inte minst när det gäller hälsosammare och miljövänligare och klimatsmartare mat. Trots detta är resurserna

som satsas mycket blygsamma, både från livsmedelsföretagens och från samhällets sida. Hur många jobb denna försumlighet kostat landet är det svårt att mäta exakt, men det är lätt att inse att den som slår sig till ro med det gamla och invanda snabbt kommer att bli omsprungen av den som vill lära sig mer och förmår utveckla sina produkter. Forskning och utveckling stärker företagens konkurrenskraft. Företagen kan ta ut ett högre pris. Nya produkter kan tillverkas. Företagen kan nå nya kundgrupper. Produktions- och processoptimering kan sänka produktionskostnaderna. Allt detta skapar bättre och säkrare jobb inom livsmedelsindustrin – och ökar även löneutrymmet.

Den svenska livsmedelsbranschen har länge satsat mycket små resurser på forskning och utveckling, FoU. Företagen satsar bara cirka 0,2-0,3 procent av sin omsättning (eller 400 miljoner kronor) på FoU, se tabell 4. Det är en mycket låg andel jämfört med den svenska tillverkningsindustrin totalt som enligt Jordbruksverket i genomsnitt satsar cirka 6 procent av sin omsättning på FoU.

Att livsmedelsindustrin i Sverige under lång tid eftersatt forsknings- och utvecklingsarbetet är särskilt märkligt eftersom Sverige som land ligger väl till vid en jämförelse med hela företagssektorn. Sverige har under århundraden hållit sig långt framme när det gäller innovationer av olika slag och företag i Sverige satsar mycket på FoU i relation till BNP jämfört med de flesta andra industriländer. Sveriges andel var 2,32 procent år 2011 vilket betyder att endast företag i Israel, Korea, Finland och Japan satsat mer på FoU mätt som andel av BNP. Sveriges andel ligger långt över genomsnittet för OECD och EU, som har 1,62 respektive 1,16 procent av BNP. Se figur 7.

I den mån de överhuvudtaget existerar lever de svenska livsmedelsföretagens FoU-avdelningar, med något eller några undantag, en mycket undanskymd tillvaro. Globaliseringen har för Sveriges del på detta område inneburit att de flesta internationella företagen har flyttat sin forskning till andra länder.

Situationen är särskilt allvarlig eftersom även den offentliga satsningen på forskningsfinansiering inom livsmedelsområdet är mycket snålt tilltagen. Vid en jämförelse med våra nordiska grannländer hamnar Sverige sist.

TABELL 4 – UTGIFTER FÖR FORSKNING OCH UTVECKLING (FOU) I PROCENT AV FÖRETAGENS NETTOOMSÄTTNING, FÖRDELAD PÅ BRANSCH

Näringsgrenar	1991	2001	2007	2009
Jordbruk, fiske, gruvor m.m.	–	–	–	0,4
Livsmedelsindustri m.m.	0,2	0,3	0,2	0,2
Textilindustri m.m.	0,5	0,8	1,0	0,1
Pappersindustri m.m.	2,0	0,9	0,7	2,8
Petroleumraffinaderier m.m.	0,8	2,3	0,0	2,1
Läkemedelsindustri	19,2	20,9	13,9	9,1
Gummi- och plastvaror	–	–	–	0,7
Porslin och glas m.m.	0,7	0,3	0,2	0,3
Järn & stål, metall	0,9	1,6	0,9	1,5
Metallvaruindustri	2,0	0,6	0,5	2,3
Elektronikindustri	12,9	14,9	11,2	14,4
Tillverkning av elapparatur	–	–	–	1,6
Maskinindustri, övriga	5,8	3,9	3,0	3,4
Motorfordon och transport m.m.	6,2	5,9	5,7	7,8
Möbler och övrig tillverkning	–	–	–	2,4
Reparation och installation	–	–	–	3,3
El, gas, värme & kyla, vatten	–	–	–	0,1
Byggverksamhet	–	–	–	0,1
Totalt varuproducerande företag	–	–	–	2,9
Totalt tjänsteproducerande företag	–	–	–	0,6
Totalt icke finansiella bolag	–	–	–	1,6

Källa: SCB

FIGUR 7 – FÖRETAGENS UTGIFTER FÖR FoU SOM ANDEL AV BNP I OECD 2010

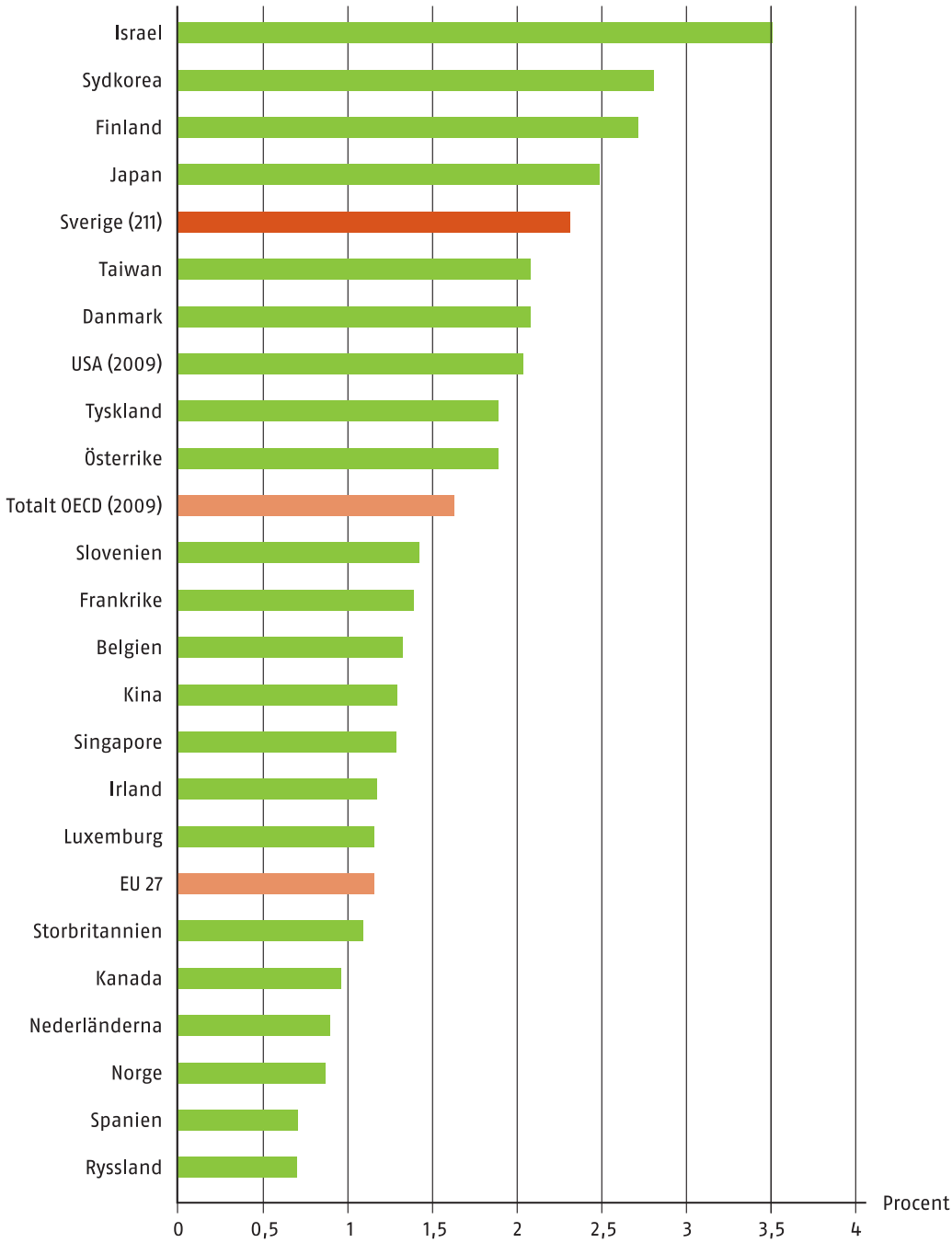

Källa: OECD, Main science and Technology Indicators Database, SCB.

Livsmedelsbranschen måste ta ansvar för att det finns råvaror

I den kommande beskrivningen av olika underbranschers villkor återkommer, med vissa variationer, ofta råvarufrågorna (se avsnitt D). Framförallt är den minskade kött- och mjölkproduktionen till följd av allt färre kött- och mjölkbönder redan ett problem. Även de kraftiga fluktuationerna på den internationella råvarumarknaden slår mycket hårt mot stora delar av livsmedelsindustrin. En möjlighet skulle vara att livsmedelsföretagen i större utsträckning själva tog ansvar för en långsiktig och förnuftig primärproduktion.

Från statsmakternas sida har man gjort vad man kunnat för att sabotera den svenska primärproduktionen genom att med bidrag premiera de passiva bönder som inte använt sin åkermark för att producera mat. Jordbrukspolitiken måste förändras så att bidragssystemen gynnar aktiv livsmedelsproduktion av till exempel mjölk och kött.

Socialdemokraternas förre partiordförande Göran Persson har fört fram intressanta tankar om att göra det möjligt för finansiellt starka aktörer att köpa jordbruksmark och driva ”mjölkfabriker” med tusentals kor som knyter egna mejerier och ysterier till sig.

Mejerierna skulle då kunna vara långsiktiga och ansvarfulla ägare till stora jordbruk som garanterade en stabil råvarutillgång. Slakt- och charkföretagen skulle på liknande sätt kunna bedriva jordbruksföretag för köttproduktion. Att livsmedelsindustrier själva tar ansvar för delar av sin primärproduktion förekommer redan i dag i blygsam skala, exempelvis inom fågelindustrin och i gårdsproduktion av livsmedel.

Det kan möjligen tyckas lite apart att Livsmedelsarbetareförbundet som är facklig organisation för arbetare i livsmedelskedjans förädlingsled har synpunkter på ägar- och strukturfrågor i primärledet. Vi har egentligen inga synpunkter på vem som ska äga primärproduktionen, men vi kan konstatera att den nuvarande situationen är alltmer ohållbar och primärproduktionen måste ges nya förutsättningar. Primärproduktionens strukturproblem är tydligast inom mejerisektorn men gäller även annan primärproduktion för livsmedelsindustrin.

Såväl primärproducenterna som livsmedelsindustrin och de stora dagligvarukedjorna förbereder sig för en alltmer segregerad framtid, eller vad man brukar kalla ett två tredjedelars-samhälle. Böndernas organisation

talar om en ”blå ocean”, en affärsstrategi med ”värdefokus” som till exempel närproducerat och miljövänligt, och en ”röd ocean” med fokus på ett lågt pris för de mer priskänsliga konsumenterna. Livsmedelsföretagen och handelns dagligvarukedjor gör samma analys när de skapar sina olika produktserier i första, andra och tredje klass – för olika plånböcker.

Livsmedelsarbetareförbundet anser

att självförsörjningsgraden måste stärkas genom ökad inhemsk livsmedelsproduktion.

att konkurrensverket utreder dagligvaruhandelns monopolliknande situation.

att livsmedelsindustrin söker former för att begränsa handelns krav på EMV.

att råvarutillförseln till industrin säkerställs genom att alternativa ägareformer utreds.

att ytterligare satsningar måste göras inom forskning och utvecklig.

att statsmakterna ska stimulera samordnade forskningsinsatser.

Ja, det var något om dagsläget för den svenska livsmedelsindustrin och orsakerna till att antalet sysselsatta inom branschen har minskat undan för undan under en lång följd av år. Och att antalet anställda nu rasar allt fortare. Låt oss nu titta på villkoren för oss som arbetar inom livsmedelsindustrin.

B. Villkoren i produktionen av livsmedel

Livsmedelsindustrin kommer att stå inför stora problem med att rekrytera arbetskraft om ingenting görs för att trygga anställningarna, utveckla arbetet, förbättra arbetsmiljön och höja statusen bland livsmedelsarbetarna.

Trygghet i anställningen

För att kunna utvecklas som människa i arbetet och på fritiden behöver vi känna trygghet. Det är en av fackföreningens viktigaste uppgifter och utmaningar att medverka till såväl inom arbetslivet som i samhället. Trygghet skapas genom att vi aktivt verkar för att lagar och avtal formuleras så att de skyddar och stärker arbetstagarnas ställning på arbetsplatsen och på arbetsmarknaden. Livsmedelsarbetareförbundet antar den utmaningen och verkar för att stödja medlemmarnas möjligheter att utveckla sin kompetens och skapa den trygghet på arbetsplatsen som ligger just i den egna kompetensen.

Tillfälliga anställningar och ett svagt anställningsskydd skapar otrygghet och en bevakningssituation av det egna arbetet framför kreativitet och utveckling. Den nuvarande trenden på arbetsmarknaden befrämjar inte en sådan utveckling. Allt fler anställningar är kortvariga och allt fler arbetstagare känner otrygghet i sitt arbete.

Flera olika undersökningar visar samstämmigt att praktiskt taget alla önskar fasta anställningar. Människor vill ha den ekonomiska och sociala trygghet som en fast anställning ger. Det visar sig dessutom att det inte finns några skillnader mellan män och kvinnor, ung som gammal eller mellan hög- och lågutbildade. Trots detta har antalet tidsbegränsade anställningar ökat påtagligt sedan 1990. Se figur 8 och tabell 5.

FIGUR 8 – ANSTÄLLNINGSFORMERNA I LIVSMEDELSINDUSTRIN 2012

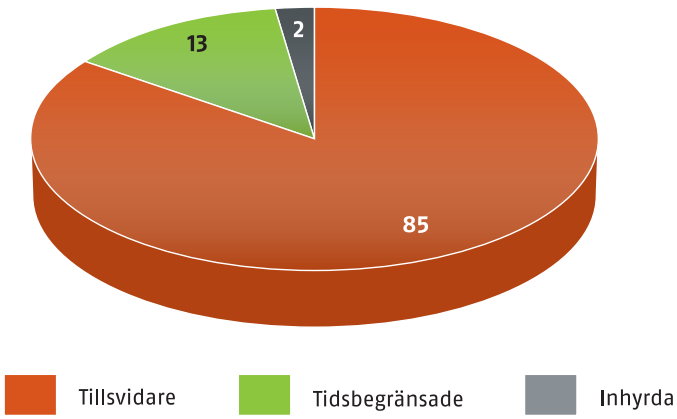

Källa: Livs

TABELL 5 – ANSTÄLLDA EFTER ANSTÄLLNINGSFORM ÅR I 1000-TAL, 1990-2011

	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Fasta anställningar	3642	3008	3107	3194	3328	3424
Tidsbegränsade anst.	378	448	511	526	545	580
Totalt antal anst.	4020	3456	3618	3720	3874	4005
Tidsbegränsat i procent av alla anst.	9,4	13,0	14,1	14,1	14,1	14,5

Källa: LO/Arbetsmarknadsenheten

Heltidsanställning – en rättighet

Varannan deltidsarbetande i Sverige, 500 000 personer, vill arbeta mer. De flesta av dessa, 280 000 personer, arbetar deltid på grund av att de inte får mer arbetstid eller inte hittar något heltidsarbete. Resterande 220 000 deltidsarbetande vill men kan inte arbeta mer på grund av att de inte orkar eller har nedsatt arbetsförmåga. En del av deltidsanställningarna beror på sjukbidrag eller att den anställde så själv begärt. Merparten av deltidsanställningarna är dock ofrivilliga genom att arbetsgivarna har organiserat arbetet på ett ofördelaktigt sätt. Det här är flexibilitet på arbetsgivarens villkor. Detta är helt oacceptabelt. Grunden för att skapa trygghet i anställningen är att det alltid ska föreligga rätt till tillsvidareanställning på heltid.

Frågan om rätten till heltidsarbete handlar om klass och kön. Det är i de kvinnodominerade LO-förbunden som deltidsarbete är vanligast, det är alltså oftast arbetarkvinnorna som arbetar deltid mot sin vilja och därmed förlorar rätten till sin egen försörjning. Som framgår av tabellen är livsmedelsarbetarna inte värst drabbade av denna orättvisa, men siffrorna visar på stora missförhållanden också i våra led. Se tabell 6.

TABELL 6 – ANDEL DELTIDSARBETANDE I VISSA LO-FÖRBUND, I PROCENT

	Deltid 1990	Deltid 2003	Deltid 2009
Livs	17	16	16
Industrifacket	20	20	(se IF Metall)
Metall	12	10	(se IF Metall)
IF Metall	(se IF resp Metall ovan)	(se IF resp Metall ovan)	10
Pappers	11	8	4
Handels	45	38	44
Hotell- o rest.	27	36	36
Kommunal	47	43	47
Hela LO	27	26	28

Källa: LO/Arbetsmarknadsenheten

Lön för mödan

En avgörande utmaning i vårt fackliga uppdrag att öka lönerna så mycket som möjligt utan att inflationen eller arbetslösheten stiger och riskerar att försämra de reala löneökningarna och välfärden. Strategin måste ta hänsyn till produktionens förutsättningar och vara ett verktyg för våra medlemmars krav på inflytande och utveckling i arbetet. Avtalen och den fackliga styrkan är verktyg som vi ska använda för att skapa bättre villkor för alla löntagare och lika villkor för kvinnor och män.

En solidarisk lönepolitik

Ingen grupp i samhället kan hävda att de äger rätt till sin egen produktivitetsökning, att den ska utgöra grund för just deras löneökningar, även om direktörer för företag som för tillfället går bra brukar göra det.

Den demokratiska arbetarrörelsen utgår i stället från den solidariska lönepolitiken som är en helhetssyn på sambandet mellan lönepolitik och samhällsekonomi.

Vår fackliga styrka bygger också på förmågan att finna en balans mellan central och lokal lönebildning. Vår uppfattning är att riksavtalen om löner i överskådlig tid framöver kommer att förhandlas på förbundsnivå. Det är därför av stor betydelse att samtliga LO-förbund står eniga kring en gemensam strategi för att nå de gemensamma fackliga och lönepolitiska målen.

Även valet av lönesystem är viktigt eftersom lönesystemen är starka styrmedel i lönesättningen. På arbetsplatser med väl utformade lönesystem som är kopplade till utveckling i arbetet är löneskillnaderna mindre.

Det krävs kort sagt aktivt arbete på bred front. Tydliga förbättringar i våra riksavtal – men också ett målmedvetet lokalt arbete för att landvinningarna i riksavtalen ska ge resultat på arbetsplatsen.

Lönebildningen är parternas ansvar

En viktig utgångspunkt är att lönebildning och arbetsvillkor på arbetsplatsen ska överenskommas genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Statsmakterna ska inte blanda sig i lönebildningen och ansvaret för lönebildningen och den ekonomiska politiken bör hållas isär. Företrädare för regeringen, Riksbanken eller Konjunkturinstitutet ska inte framföra uppfattningar och söka påverka resultaten av löneförhandlingar eller ha synpunkter på formerna för löneförhandlingar.

Löner och andra viktiga anställningsvillkor ska inte kunna ändras efter hur majoriteten skiftar i riksdagen. Vi säger därför nej till statlig lönepolitik.

Lönerna är även viktiga för hur många som sysselsätts eftersom det är priset på arbete. Vi som löntagare kan alltså inte ta ut hur höga löner som helst för då blir vinsterna så låga att det inte sker några investeringar och sysselsättningen minskar. I lönebildningen måste vi därför ta hänsyn till både lön och sysselsättning. Vår uppgift är inte att hålla tillbaka lönekraven utan att ta ut så höga löneökningar som är möjligt givet den sysselsättning vi vill ha.

En väl fungerande lönebildning förenar ökade reallöner med låg arbetslöshet och låg inflation. Med en samordnad solidarisk lönepolitik kan vi tillsammans uppnå gemensamma lönepolitiska mål om rättvisa, jämlikhet och jämställdhet.

Kollektivavtalen ska stärkas – och efterlevas

Vi ska också arbeta för att kollektivavtalens ställning stärks. Det finns ett behov av lagstiftning som rör arbetslivets grundläggande villkor och det finns frågor som kan hanteras mellan den enskilde och arbetsgivaren. Med utgångspunkt från dagens förhållanden bör inriktningen dock vara att nya frågor och problem som rör arbetslivets villkor i första hand ska hanteras med kollektivavtal. Kollektivavtalet ger trygghet och utvecklingsmöjligheter. Det är de anställdas möjlighet att, som medlemmar, gemensamt förbättra arbetsvillkoren och förhindra en godtycklig behandling från arbetsgivarnas sida. Kollektivavtalet bidrar till ordning och reda på arbetsplatsen, vilket är en fördel för arbetstagarna men också för arbetsgivarna.

Ett kollektivavtal ger större möjligheter till anpassningar, efter exempelvis branschmässiga och lokala förutsättningar, än lagstiftning. Med ett kollektivavtal blir ansvaret för reglernas tillämpning och utveckling tydligt.

Det är vi som parter som tecknat avtalet som har att ta ansvar för avtalets efterlevnad. Parter som finns representerade på arbetsplatsen och väl känner till de villkor som avtalet reglerar. Det är viktigt att parterna tillsammans finner lösningar på nya situationer som uppstår. Detta gäller inte minst den påverkan och de influenser som kommer genom EU-rätten.

För att bevara och stärka den svenska modellen krävs att vi som parter tar ett ansvar för implementering av nya EU-direktiv. Det krävs också att utländsk arbetskraft som är tillfälligt verksam på våra arbetsplatser i

Sverige har löner och anställningsvillkor enligt svenska kollektivavtal. Vår uppgift är att alla arbetsplatser inom livsmedelsindustrin ska omfattas av kollektivavtal. Alla arbetstagare som utför arbete som omfattas av avtalen ska garanteras avtalsmässiga villkor, oavsett anställningsform. Lokala överenskommelser om löner, arbetstider och andra anställningsvillkor ska utgå från de rikstäckande avtalens bestämmelser, men ska kunna anpassas och förbättras utifrån lokala förhållanden. En utveckling mot enbart företags- eller koncernavtal måste förhindras.

Vår arbetsuppgift tar däremot inte slut bara genom att vi tecknat avtal med arbetsgivare inom livsmedelsindustrin, vår uppgift är även att kontrollera efterlevnaden. Därför måste vi regelbundet göra avtalskontroller på arbetsplatserna för att säkerställa efterlevnaden. Till detta har förbundet utarbetat ett material som stöd för arbetet.

Industrin ska ange löneökningstakten

Vår uppfattning är även att det är den internationellt konkurrensutsatta sektorn som ska vara lönenormerande för hela arbetsmarknaden. Avtalsområdena inom industrin utgör kärnan i den internationellt konkurrensutsatta sektorn. Därför bör parterna inom industrin vara först med att teckna nya avtal. När Facken inom industrin gemensamt tar ansvar för normeringen vinner den kraft och legitimitet på svensk arbetsmarknad. Det är en bra ordning för industrin, industrins anställda och den samhällsekonomiska utvecklingen.

Industriavtalet skrevs första gången 1997 och reviderades senare 2011. Avtalet har lett till stabilisering av lönebildningen på svensk arbetsmarknad med kraftigt ökade reallöner. Mellan åren 1978-1997, innan industriavtalet, var reallöneutvecklingen inom industrin 0,5 procent per år. Efter industriavtalets tillkomst har reallönerna i medeltal stigit med 2 procent per år under perioden 1998-2011. Siffrorna är i stort sett detsamma om vi bara tittar på livsmedelsindustrin. Under perioden kan vi även konstatera att det årligen skett en löneutjämning procentuellt mellan könen inom livsmedelsindustrin, om än i liten omfattning.

Lika lön för lika arbete, rättvis lön – oavsett kön

Allt arbete är inte likvärdigt och ska inte betalas lika. Lönen för olika arbeten bestäms i en avvägning mellan en bedömning av arbetets svårighet,

krav på kunskap och erfarenhet, ansvar, arbetsförhållanden, efterfrågan på arbetskraft och vad som i övrigt kan anses vara rättvist. Löneskillnader på grund av kön har dock inget med rättvisa att göra. Trots ILO-konvention, lagstiftning och kollektivavtal finns osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män kvar. Sådana löneskillnader är förbjudna. Varje krona som skiljer ska kunna förklaras.

Orättvisor mellan kvinnor och män har i hög grad att göra med historiska strukturer. Det är viktigt att inse att strukturer inte lever något eget liv utan är beroende av att människor aktivt gör saker. Att arbeta för minskade löneskillnader mellan könen innebär därför att både synliggöra och bryta oönskade mönster och strukturer.

Kvinnor har – oavsett yrkesgrupp – i regel sämre villkor än män. Det går inte att blunda för problemet med lönediskriminering genom att hävda att det rör sig om mindre belopp. På vissa av våra områden är det en löneskillnad på fler tusenlappar mellan kvinnor och män som inte går att förklara. Men även en ihållande löneskillnad på ”bara” 3 procent blir mycket stora belopp under ett helt arbetsliv. För en lågavlönad kvinna rör det sig om drygt en kvarts miljon när skatten är dragen, om reallönen stiger med 2 procent per år.

Enligt diskrimineringslagen måste alla arbetsgivare – i samverkan med de fackliga organisationerna – regelbundet kartlägga och analysera löner och andra anställningsförmåner. Arbetsgivare med fler än tio anställda måste också upprätta en handlingsplan. Syftet med lönekartläggningen och analysen är att upptäcka, åtgärda och förhindra osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män.

Att beskriva och vikta kraven för olika arbetsuppgifter kan vara svårt, men det är inget skäl för att inte ge sig i kast med frågan. Arbetsgivaren ska bedöma om förekommande löneskillnader har direkt eller indirekt samband med kön. Bedömningen ska särskilt belysa situationen för grupper av arbetstagare som utför arbeten vilka är kvinnodominerade.

Arbetsmiljöarbetet går alldeles för långsamt!

Antalet anmälda arbetsskador visar en sjunkande trend på hela arbetsmarknaden, så även inom livsmedelsindustrin. Att vara livsmedelsarbetare är dock fortfarande att ha ett av landets farligaste yrken. Det gäller både risken att råka ut för en arbetsolycka och risken att drabbas av arbetsrelaterad ohälsa

(främst belastnings- och förslitningsskador). Det är alldeles för tyst om att alltför många av oss löper stor risk att skadas för livet på våra arbetsplatser.

Inför Livs kongress 2013 har en speciell rapport om arbetsmiljöfrågorna kallad Livsmedelsarbetarnas arbetsmiljö arbetats fram. Nedanstående är en sammanfattande beskrivning av läget på arbetsmiljöområdet inom livsmedelsindustrin som även ingår i rapporten samt en lista med prioriterade åtgärder och krav för att komma vidare med detta arbete.

Helt överens med arbetsgivarna – ändå fungerar det inte

Sedan 2004 finns ett kollektivavtal om arbetsmiljön på vårt avtalsområde. Det utökades 2007 och är i många fall mer ambitiöst än arbetsmiljölagen och dess föreskrifter. På central nivå är vi inom Livs och arbetsgivarna inom Livsmedelsindustrin helt överens om avtalets innehåll och krav. Ändå fungerar det fortfarande dåligt. Det går alldeles för långsamt att förverkliga avtalets olika delar på våra arbetsplatser.

God arbetsmiljö är inte bara ett berättigat krav från en facklig organisation, utan också företagsekonomiskt lönsamt, om än inte ur ett strikt kvartalsekonomiskt perspektiv. Alla vet det och ändå kan vi notera att stora delar av arbetsmiljöavtalets goda intentioner inte ”sipprar ned” till de enskilda livsmedelsföretagen.

En bidragande orsak är att rådgivning som livsmedelsföretagarna kan få från sin arbetsgivarorganisation har olika inriktning, beroende på om den ges av en arbetsmiljöansvarig eller en jurist. De rådgivare som arbetar direkt med arbetsmiljöfrågor försöker hitta lösningar på hur företaget kan uppfylla arbetsmiljöavtalets krav. Andra rådgivare är mer inriktade på att hitta möjligheter för företaget att slippa genomföra avtalet fullt ut.

Arbetsmiljöavtalet är bra, men det uppfyller inte sig självt. Erfarenheterna sedan 2004 visar att arbetsgivarorganisationen Livsmedelsföretagen uppenbarligen varit alltför passiv när det gäller att informera om avtalet, ställa krav på sina medlemsföretag – och ställa upp med rådgivning som fungerar som ett reellt stöd till företagen att uppfylla såväl intentioner som avtalets bestämmelser.

Arbetsskador och arbetssjukdomar

De fysiska arbetsmiljöriskerna är fortfarande dominerande inom livsmedelsindustrin. En stor andel av skadorna kommer från maskiner (till

exempel klämskador och skärskador) och genom fallolyckor (inklusive fall som inte är fall från höjd, eller med andra ord halk- och snubbelskador).

Genomsnittsrisken per år på den svenska arbetsmarknaden att drabbas av ett allvarligt olycksfall är 2,5 per tusen män och 1,5 per tusen kvinnor. För livsmedelsarbetare är motsvarande risk i genomsnitt 5,3 per tusen arbetare (5,2 för män och 5,4 för kvinnor). För män är arbete i livsmedelsindustrin det sjunde farligaste yrket och för kvinnor det fjärde.

Sett över hela arbetsmarknaden är risken att ett arbetsolycksfall leder till medicinsk invaliditet 1,0 per tusen. Bland livsmedelsarbetare är det 2,8 per tusen som drabbas av detta. Livsmedelsarbete är det sjunde farligaste yrket i detta avseende.

Även vad gäller arbetssjukdomar kan konstateras att dålig fysisk arbetsmiljö är huvudorsaken. Belastningsskador är den ojämförligt största kategorin arbetssjukdomar bland livsmedelsarbetare. Livsmedelsarbetare hör till dem som löper den största risken att drabbas av ett sjukfall som leder till sjukskrivning i mer än 90 dagar. Genomsnittsrisken på den svenska arbetsmarknaden var i genomsnitt 17,7 per tusen personer, varav 22,6 per tusen kvinnor och 12,9 per tusen män. Bland livsmedelsarbetare blev år 2010 i genomsnitt 22,4 personer, varav 31,6 kvinnor och 17,8 män, sjukskrivna i mer än tre månader. Det gör arbete i livsmedelsindustrin till det fjärde farligaste för kvinnor och det sjätte farligaste för män.

I den offentliga debatten är, av rätt naturliga skäl, stress och utbrändhet och andra psykiska skador mest framträdande. Även AFA Försäkrings rapport redovisar att psykiska sjukdomar är den näst största diagnosen inom LOs och Svenskt Näringslivs avtalsområden. Endast sjukdomar i muskler och skelett – alltså belastnings-/förslitningsskador – är större.

Att psykiska besvär inte är någon stor skadekategori i livsmedelsindustrin ska dock inte tolkas som att dessa eller andra LO-arbeten är stressfria. Tvärtom vet vi att stress och annan psykisk belastning ökar risken att drabbas av olycksfall. När stress finns med i en ”olycksfallskedja” som leder fram till ett olycksfall är det själva olycksfallet som anmäls och statistikförs och inte den psykiska belastning (till exempel på grund av dålig arbetsorganisation) som höjde olycksrisken.

TABELL 7 – ANMÄLDA OLYCKSFALL 2011 – VAD SOM ORSAKAT OLYCKAN

	1996		2001		2006		2011	
Arbetsolyckor	1 098		1 000		783		594	
Varav män	750	68 %	655	66 %	521	67 %	394	66 %
Varav kvinnor	348	32 %	345	34 %	262	33 %	200	34 %
Arbetssjukdomar	436		672		341		157	
Varav män	239	55 %	334	50 %	197	58 %	80	51 %
Varav kvinnor	197	45 %	338	50 %	144	42 %	77	49 %
Färdolycksfall	153		84		117		110	
Varav män	70	46 %	36	43 %	47	40 %	57	52 %
Varav kvinnor	83	54 %	48	57 %	70	60 %	53	48 %
Nollolyckor	690		579		708		843	
Varav män	426	62 %	326	56 %	410	58 %	475	56 %
Varav kvinnor	264	38 %	253	44 %	298	42 %	368	44 %
Totalt anmälda arbetsskador	2 377		2 335		1 949		1 704	
Varav män	1 485	62 %	1 351	58 %	1 175	60 %	1 006	59 %
Varav kvinnor	892	38 %	984	42 %	774	40 %	698	41 %

(ur Livs rapport Livsmedelsarbetarnas arbetsmiljö)
Källa: Arbetsmiljöverket

TABELL 8 – ANMÄLDA ARBETSSJUKDOMSFALL 2011 – MISSTÄNKT ORSAK

Misstänkt orsak till sjukdomsfallet	Antal	Andel av arbetssjukdomarna
Belastningssjukdom	127	81 %
Kemiskt ämne/produkt	11	7 %
Buller	8	5 %
Organisatorisk/social faktor	5	3 %
Övrigt, oklart	6	4 %
Totalt	157	

(ur Livs rapport Livsmedelsarbetarnas arbetsmiljö)
Källa: Arbetsmiljöverket

Många utmaningar på arbetsmiljöområdet

Här följer en sammanställning av ett antal viktiga krav och åtgärder på arbetsmiljöområdet som vuxit fram genom åren och bland annat formulerats i samband med att kongressrapporten *Livsmedelsarbetarnas arbetsmiljö* har arbetats fram[3].

Konsekvensbedömningar i samverkan enligt arbetsmiljöavtalet utgör underlag för de lokala parternas förhandlingar om planerade förändringar och ska därför genomföras inför alla förändringar, stora som små. Den positiva utvecklingen mot fler och bättre konsekvensbedömningar måste fortsätta och förbundet förutsätter att Livsmedelsföretagen tar sitt ansvar i att sprida medvetenheten om att arbetsgivarens skyldighet att göra konsekvensbedömningar i samverkan med det lokala facket ingår i kollektivavtalet.

Systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) är ett krav som finns både i livsmedelsindustrins arbetsmiljöavtal och i arbetsmiljölagen. Trots den positiva utvecklingen inom de större företagen återstår mycket att göra innan SAM genomförs på samtliga arbetsplatser och i alla branscher. Förbundet förutsätter att Livsmedelsföretagen tar sitt ansvar i att sprida medvetenheten om att arbetsgivarens skyldighet enligt både lag och avtal att genomföra SAM i samverkan med det lokala facket.

Arbetsanpassning och rehabilitering ska ske i samverkan mellan de lokala parterna. I enskilda rehabiliteringsärenden är det endast den berörda anställda som har rätt att neka facklig medverkan. Alla möjligheter till arbetsanpassning och/eller omplacering hos den egna arbetsgivaren måste vara uttömda (inklusive prövade i praktiken) innan förhandlingar upptas om ett avslutande av anställningen.

Arbetsmiljöavtalets skrivning om företagshälsovården uppfyller förbundets krav, men tillämpningen på arbetsplatserna är mycket långt ifrån avtalets intentioner. Företagshälsovården är visserligen formellt en tjänst som beställs och betalas av arbetsgivaren, men eftersom företagshälsovården är tänkt att utgöra en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet är upphandling av och utformning samt uppföljning av uppdraget också en partsfråga.

Arbetsmiljöutbildning är en nyckelfaktor för att parterna ska lyckas

3 Kraven och åtgärderna är dock inte en del av rapporten *Livsmedelsarbetarnas arbetsmiljö*, som i första hand syftar till att beskriva det aktuella läget, inte till att formulera krav.

genomföra övriga delar av avtalet. Den modell för utbildningarna som de centrala parterna kommit överens om måste följas. Det är inte acceptabelt att företag frångår eller kringgår bestämmelserna om utbildningens innehåll, omfattning och utbildningssätt. Utbildning är en del av parternas samverkan i arbetsmiljöarbetet. Livsmedelsföretagen som arbetsgivarorganisation behöver därför bli mer aktivt i att informera företagen om att även företagsledning/arbetsledning måste genomgå utbildning.

På området introduktion krävs ett regelrätt omtag av båda parter och en reell lokal samverkan kring arbetsmiljöfrågorna. Hälsa och säkerhet är något som uppnås varje dag, genom att alla på arbetsplatsen är medvetna om att en säker och hälsofrämjande arbetsmiljö gagnar alla. Om det inte finns något, eller endast översiktlig information, att förmedla vid de tillfällen då introduktion är på sin plats, anser vi att det tyder på brister även i arbetsmiljöarbetet i övrigt.

En vägledning behöver utarbetas centralt för hur de lokala parterna kan använda resursen AKA-rådet för att förebygga att oenighet leder till regelrätta tvister som kräver lösning enligt förhandlingsordningen.

Livsmedelsarbetareförbundet anser

att anställda ska kunna känna trygghet i anställningen.

att kompetensutveckling på arbetsplatsen ska garanteras.

att kollektivavtal ska tecknas och efterlevas.

att lönebildningen är parternas ansvar.

att den internationellt konkurrensutsatta industrin ska vara lönenormerande.

att löneskillnader mellan kvinnor och män ska utjämnas.

att arbetsmiljöavtalet ska efterlevas så att arbetsmiljön förbättras och arbetsskador undviks.

C. Vår omvärld – tillgången på mat måste snabbt öka

Tillgången på mat måste enligt FN ökas med 70 procent fram till år 2050 för att klara livsmedelsförsörjningen. Vissa områden på jorden är speciellt gynnsamma för matproduktion på grund av främst vatten- och energitillgångar och även tekniska framgångar som minimerar miljö- och klimatpåverkan. Sverige är ett sådant land, vi skulle kunna bidra betydligt mer till en hållbar livsmedelsförsörjning.

I stället väljer vi att år för år minska vår matproduktion och öka importen av livsmedel.

När vi värnar om en stark och livskraftig svensk livsmedelsproduktion så är det inte för att vi tycker att mat från Sverige per definition skulle vara bättre än mat från andra länder. Det allra viktigaste skälet till att vi ska ha en stark svensk livsmedelsproduktion är helt enkelt att vi måste ge vårt bidrag till världens samlade livsmedelsförsörjning.

Mätta och belåtna på behörigt avstånd

Ingen fråga kan vara viktigare för världssamfundet än att snabbt nå den miljard människor som redan i dag hungrar och svälter. Rätten till mat är en mänsklig rättighet och det är givetvis en moralisk kollaps att situationen får bestå år efter år. Det har länge sagts att problemet med världssvälten inte är en fråga om tillgångar utan om fördelning. Den globala tillgången på livsmedel beräknas ha ökat från 2200 kalorier per invånare och dag på 1960-talet till 2800 kalorier per invånare och dag idag, så maten skulle *ännu* så länge *teoretiskt* kunna räcka till oss alla. Problemet är att vi inte tycks mäkta med en sådan drastisk omfördelning som skulle behövas, och då måste i stället produktionen öka kraftigt för att mätta de människor som lever i dag.

Jordens befolkning ökar dock snabbt, år 2050 beräknas vi ha blivit nio miljarder jämfört med dagens drygt sju miljarder. Det handlar om ytterligare en miljard människor i Asien och en miljard människor i Afrika, resten av världen beräknas ha ungefär samma folkmängd som i dag. FN:s befolkningsorgan har olika prognoser. I det mest dramatiska scenariot dundrar vi på och blir 10 miljarder år 2115. Men de flesta demografer

lutar åt att befolkningstillväxten efter år 2050 kommer att plana ut och stanna upp.

Samtidigt ökar välståndet i stora delar av världen och befolkningarna ställer större krav på sin mat och vill framför allt äta mer kött och grönsaker. Ökat välstånd tycks ha ett intimt samband med ökad efterfrågan på mer resurskrävande livsmedel.

Enligt FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, FAO, måste tillgången på mat ökas med 70 procent fram till år 2050 för att klara livsmedelsförsörjningen. Andra källor talar om 50 eller 100 procent. Oavsett vilka experters beräkningar man väljer så är det obestridligt att matproduktionen måste öka kraftigt.

Mat är den mänskliga förnödenhet som innebär störst påfrestningar för vår miljö. Exempelvis beräknas 20 procent av klimatutsläppen härröra från våra livsmedel. Mark-, vatten- och energiresurserna utsätts för enorma påfrestningar på grund av den globala matproduktionen. Totalt beräknas livsmedelskedjan förbruka 95 exajoule energi. Det är 95 000 000 000 000 000 000 joule. Eller 30 procent av världens totala energianvändning.

Vissa områden på jorden är speciellt gynnsamma för matproduktion på grund av främst vatten- och energitillgångar och även tekniska framgångar som minimerar miljö- och klimatpåverkan. Sverige är ett sådant land, vi skulle kunna bidra betydligt mer till en hållbar livsmedelsförsörjning.

Ett tydligt exempel på hur Sverige är särskilt lämpat för många former av livsmedelsproduktion är kött. Skulle alla producera kött på det sätt som vi gör i Sverige skulle utsläppen av växthusgaser minska med uppåt 40 procent. Ändå finns fortfarande många möjligheter att ytterligare begränsa utsläppen genom åtgärder i alla led av livsmedelskedjan.

I stället för att bidra till en global, hållbar livsmedelsförsörjning minskar vi i Sverige år för år vår livsmedelsproduktion. I dag har vi en självförsörjningsgrad på bara drygt 50 procent. Mätta och belåtna och på behörigt avstånd från de globala försörjningsproblemen skryter vi om hur vi i vårt eget land tagit krafttag för miljön och klimatet. Samtidigt vältrar vi över matproduktionens problem på vår omvärld, många gånger på länder som åtminstone i dagsläget har betydligt sämre förutsättningar för hållbar matproduktion.

Globaliseringen – i grunden hoppingivande

Att Sverige måste öka sin självförsörjningsgrad av livsmedel innebär inte att vi ska stänga gränserna och klara oss själva. Tvärtom, världshandeln och globaliseringen av världsekonomin är något i grunden hoppingivande. Vad det handlar om är att också vi ska dra vårt strå till stacken när det gäller att bidra till livsmedelsproduktionen.

Globaliseringen stärker banden mellan världens människor, nationer och folk. Därmed minskar risken för mänsklighetens största, av oss själva skapade gissel, kriget.

Globaliseringen är också en absolut förutsättning för att alla människor på jordklotet ska kunna uppnå en rimlig levnadsstandard. Utan globaliserad produktion och transportapparat kommer vi alltid att få se människor som svälter någonstans.

Globaliseringen ger möjlighet för stora ekonomiska vinster som kan användas för allas vår ökade välfärd. Rätt hanterad innebär globaliseringen en fantastisk möjlighet till ökad sysselsättning och höjda löner för löntagare i såväl Sverige som resten av världen. Utmaningen ligger i frågan om hur vi ska svara på den konkurrens och press som globaliseringen ställer oss inför. Avgörande för att globaliseringen ska bli lyckad är att alla tankar på att stärka vår konkurrenskraft genom att gå med på sänkta löner avvisas. En sådan väg har sin slutstation i ett Fattigsverige som vi sedan länge lämnat bakom oss. För att globaliseringen ska bli lyckad måste den ske på folkens villkor. Fackföreningar, politiska partier och folkrörelser måste riva ner barriärer mellan folk i olika länder och skapa förutsättningar för en gränsöverskridande facklig och politisk kamp. Det är bara genom internationell solidaritet vi får möjlighet att reglera det internationella kapitalets makt.

För Sveriges del krävs ökad anpassningsbarhet hos såväl löntagare som företag, investeringar i modern teknik i alla led av produktion och distribution, ökad satsning på forskning och utveckling i hela industrin, bättre resurser för skolor på alla nivåer och utbildning för hela befolkningen.

För att globaliseringen ska gynna alla krävs också att det satsas på ett arbetsliv för alla och att globaliseringens vinster verkligen delas av alla. Vidare krävs ett farväl till övertron på marknadens förmåga att själv lösa alla komplicerade problem, det vill säga en bättre balans mellan offentliga regleringar och marknad.

Sist men inte minst är en stark fackföreningsrörelse, som kan stå upp för kollektivavtalen och ta sin del av ansvaret för en väl fungerande och ansvarstagande lönebildning, en hörnsten för att den fortsatta globaliseringsprocessen ska bli lyckad.

Globaliseringen innebär att kapitalet som äger livsmedelsindustrin alltmer kommer att vara fria att stå över nationella regleringar och restriktioner. Därmed minskar också de nationella förbundens möjlighet att påverka villkoren enbart genom nationella avtal.

De internationella ramavtal som IUL och andra fackliga internationaler sluter med globala företag är en viktig del i strategin för att möta denna utveckling. Det är också hoppingivande att den internationella fackföreningsrörelsens mål när det gäller att stärka social rättvisa i anslutning till globaliseringen är mycket lika de rekommendationer som FN-organet ILO har upprättat.

Självförsörjningsgraden och utrikeshandeln

Självförsörjningsgraden och balansen mellan import och export av livsmedel är två värden som man kan använda för att se i vilken grad vi i Sverige bidrar till världens livsmedelsförsörjning.

Sverige hade för 20-30 år sedan en självförsörjningsgrad på 80-100 procent. I dag är självförsörjningsgraden under 55 procent och på väg neråt.

Även utrikeshandeln visar tydligt hur vi brister när det gäller att ta vårt ansvar för jordens livsmedelsförsörjning. När Sverige 1995 anslöt sig till EU fanns det stora förhoppningar om en snabbt ökande export, och exporten har verkligen ökat. Men även importen har ökat rejält. Se figur 9.

Regeringen har i ”Matlandet Sverige” uttalat en ganska blygsam ambition om en värdemässig livsmedelsexport på 100 miljarder kronor år 2020. Enligt Li:s beräkningar skulle det kräva en årlig exporttillväxt på 7 procent baserat på 2010 års exportvärde. 2011 var den procentuella ökningen av exporten 1 procent och den procentuella ökningen av importen 4 procent. Om regeringen menar allvar med sin ambition så måste man omedelbart lägga in en högre växel.

Sammanfattningsvis: Importen av livsmedel är i dagsläget nästan dubbelt så stor som exporten och importen fortsätter att öka, det senaste året betydligt fortare än exporten (se figur 9).

FIGUR 9 – SVERIGES UTRIKESHANDEL MED JORDBRUKSVAROR OCH LIVSMEDEL 1992–2011

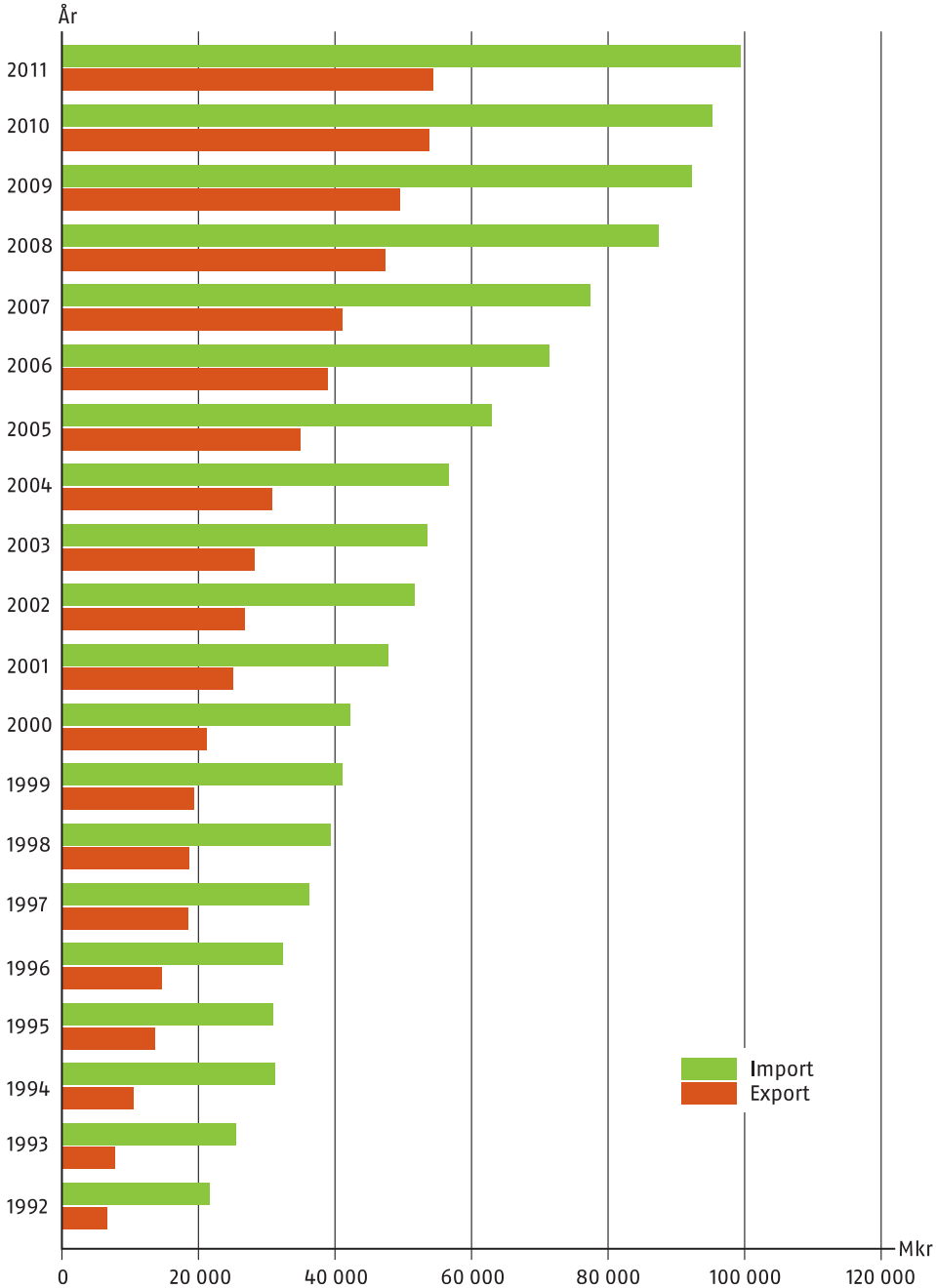

Källa: Jordbruksverket, SCB

Å ena sidan konstaterar vi att livsmedelsproduktionen, liksom nästan all annan produktion av varor och många tjänster, blir allt mer internationell till sin karaktär och att detta enligt vår mening är något löftesrikt. Å andra sidan ser vi att Sverige har ett moraliskt ansvar att kraftfullt bidra till livsmedelsproduktionen och jordens försörjning.

Ägarna är oftast internationella aktörer

Den ökande andelen av globaliserat kapital och utländskt ägande inom livsmedelsbranschen i Sverige har accelererat ytterligare på senare år. I dag arbetar över hälften av alla anställda inom näringen i utlandsägda företag och andelen fortsätter att öka. Av de femton största livsmedelsindustrierna ingår de flesta i utlandsägda internationella koncerner. Se tabell 9.

FIGUR 10 – ANDEL UTLÄNDSKT ÄGANDE INOM LIVSMEDELSINDUSTRIN RESPEKTIVE HELA TILLVERKNINGSINDUSTRIN.

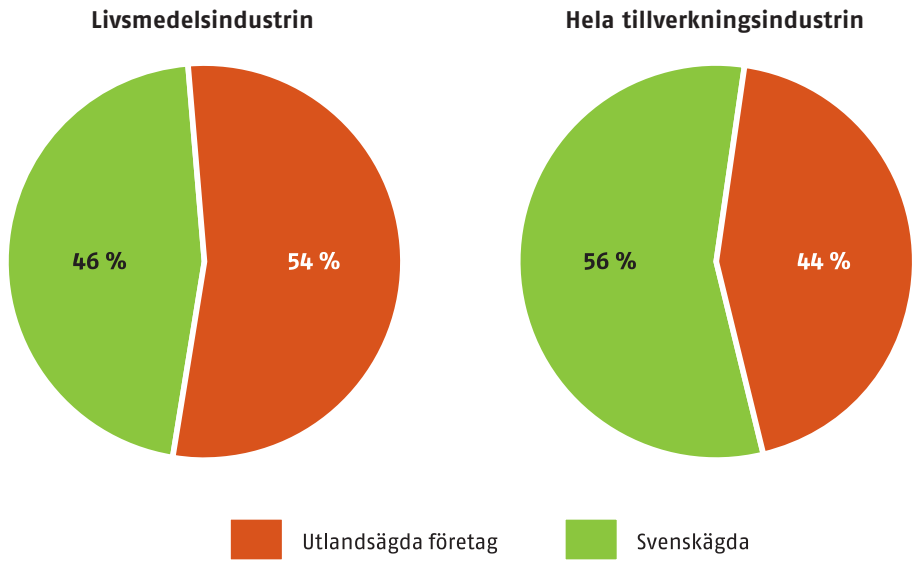

Beräknat utifrån andel av nettoomsättningen, år 2009.
Källa: SCB

En betydande del av det utländska kapitalet i den svenska livsmedelsindustrin har sin bas i andra nordiska länder och inom EU. Det gör att

vårt fackliga samarbete inom Nordiska Unionen[4] och Effat[5] blir än mer angeläget. Exempelvis borde det vara möjligt att inom rimlig tid åstadkomma avtalsmässiga förhållanden som är någorlunda lika mellan de nordiska länderna.

Det ökade inflytandet av utländskt ägande medför tyvärr ofta en återgång till mer toppstyrda organisationer på arbetsplatserna. Ett annat vanligt problem med utländskt ägande är att viktiga nyckelfunktioner flyttas utomlands, exempelvis finns inte de verkliga beslutsfattarna på arbetsgivarsidan inom Sveriges gränser längre och företagens forsknings- och utvecklingsfunktioner försvinner från landet.

I de transnationella företagen pågår också en ständig intern kamp där man slåss om kapital för investeringar med andra anläggningar inom koncernen. Med hot om nedläggning eller uteblivet kapital till investeringar spelas de anställda ut mot varandra när ledningen vill ändra produktionsvillkoren.

Man kan konstatera att vad det gäller ägandet inom livsmedelsbranschen så har varje ägarform sina begränsningar och negativa konsekvenser. Men oavsett storlek eller ägarform har den svenska livsmedelsindustrin tyvärr aldrig kunnat uppträda som en välbehövlig motkraft till dagligvaruhandels jättar. Resultatet blir att de stora vinsterna uppstår i handelns olika led och inte i livsmedelsföretagen där produktionen sker.

Bland de värsta aktörerna inom livsmedelsindustrin är så kallade Private Equity-bolag (PE), den ”moderna” formen av riskkapitalfonder eller utköpsbolag som förenar många av marknadens sämsta sidor. För anställda i PE-bolag väntar ofta en mycket oviss framtid. I ett traditionellt industriföretag består kapitalet av, i storleksordningen, 80 procent eget kapital och cirka 20 procent av lån som företaget betalar ränta på. Om ett företag köps upp av ett PE-bolag blir förhållandet det motsatta eftersom PE-bolaget bara skjuter till 10-20 procent av det egna kapitalet, resten av uppköpet finansieras genom lån. Det uppköpta företagets tillgångar lämnas som säkerhet för lånen. När köpet avslutats bär det uppköpta företaget kostnaderna för lånen.

PE-bolag äger i regel det uppköpta företaget under kort tid, cirka tre till fem år. Under den korta tiden pressas så mycket pengar ut ur företaget

4 Samarbetsorgan för livsmedelsarbetarnas fackliga organisationer i Norden.

5 Samarbetsorgan för bland annat livsmedelsarbetarnas fackliga organisationer i Europa.

som det bara är möjligt. Tillgångar inklusive tomtmark och byggnader används för att skrapa ihop fler lån och öka skuldsättningen. Utrymmet för nödvändiga investeringar och bättre villkor för de anställda blir minimalt. Till de större investerarna i PE-bolagens riskkapitalfonder/utköpsbolag hör olika pensionsfonder. Under 2007 stod pensionsfonderna för 13 procent av finansieringen medan bankerna stod för 8 procent. Bland investerarna återfinns bland annat AMF-pension och statliga AP-fonden.

TABELL 9 – DE 15 STÖRSTA LIVSMEDELSFÖRETAGEN I SVERIGE 2010/2011, HUVUDKONTOR I VÄRLDEN, FÖRSÄLJNING OCH ANTAL ANSTÄLLDA I SVERIGE

Företag (namn i Sverige)	Huvudkontor (koncern)	Försäljning i Sverige (mkr)	Antal anställda i Sverige	Viktigaste produkter (i Sverige)
Aarhus-Karlshamn	Sverige	16 695	2 065	Vegetabiliska specialfetter
Lantmännen Livsmedel	Sverige	14 708	6 670	Flera produkttyper
Arla Foods Sverige	Danmark	14 472	2 681	Mejeriprodukter
HK Scan Sverige	Finland	9 446	2 511	Kött- och chark-produkter
Vin & Sprit	Frankrike (Pernod Ricard)	4 803	440	Sprit och vin bl.a. Absolut
Unilever Sverige	Nederl. och Storbr.	4 007	370	Glass (GB Glace) och margarin
Kraft Foods Sverige	USA	3 392	191	Kaffe och konfektyr
Nordic Sugar	Tyskland (Danmark)	3 360	429	Sockerprodukter
Atria Scandinavia	Finland	3 341	1 153	Charkprodukter
Skånemejerier	Sverige	3 305	705	Mejeriprodukter
Procordia Foods	Norge	3 279	1 010	Flera produkttyper
Carlsberg Sverige	Danmark	3 112	1 058	Öl, andra drycker
Spendrups	Sverige	3 086	972	Öl, andra drycker
Coca-Cola Sverige	USA	2 935	756	Coca-cola, andra drycker

Källa: Li med flera

TABELL 10 – EUROPAS TIO STÖRSTA LIVSMEDELSFÖRETAG, OMSÄTTNING I MILJARDER EURO, ANTAL ANSTÄLLDA SAMT VIKTIGASTE PRODUKTER 2010/2011.

Företag	Huvudkontor	Omsättning i Europa (miljarder €)	Anställda i Europa (x 1000)	Viktigaste produkter
Nestlé	Schweiz	12,4	95	många blandade produkter
Heineken N.V.	Nederländerna	11,0	36	öl
Lactalis	Frankrike	9,4	31	mejeriprodukter
Group Danone	Frankrike	9,4	46	mejeri med mera
Associated British Food	Storbritannien	8,7	–	socker, stärkelse, färdigmat
Unilever	Nederländerna och Storbritannien	8,2	29	många blandade produkter
Vion	Nederländerna	8,0	–	många blandade produkter
Carlsberg	Danmark	7,6	14	öl
Danish Crown	Danmark	7,0	24	köttprodukter
Südzucker	Tyskland	6,2	18	socker och andra produkter

Källa: FoodDrinkEurope

TABELL 11 – VÄRLDENS TIO STÖRSTA LIVSMEDELSFÖRETAG, OMSÄTTNING I MILJARDER EURO, ANTAL ANSTÄLLDA SAMT VIKTIGASTE PRODUKTER 2010/2011.

Företag	Huvudkontor	Omsättning i världen (miljarder €)	Anställda i världen (x 1000)	Viktigaste produkter
Cargill	USA	88,8	130	många blandade produkter
Nestlé	Schweiz	67,8	328	många blandade produkter
Archer Daniels Midland	USA	60,2	31	spannmåls-produkter
PepsiCo Inc.	USA	47,8	285	drycker, snacks
Kraft Foods Inc.	USA	39,1	127	mejeriprodukter, snacks, drycker
The Coca-Cola Company	USA	33,4	146	drycker
Anheuser-Busch InBev	Belgien	28,6	114	öl
Tyson Foods Inc.	USA	23,2	115	kött
Unilever	Nederländerna och Storbritannien	22,8	171	många blandade produkter
Mars Inc.	USA	21,6	65	färdigmat, konfektyr

Källa: FoodDrinkEurope

Livsmedelsarbetareförbundet anser

att globaliseringen stärker banden mellan nationer och människor.
att rätten till mat är en mänsklig rättighet och ska ges till alla.
att globaliseringens vinster ska fördelas till alla.
att fackligt internationellt arbete ska förstärkas.
att riskkapitalens plundring av livsmedelsindustrin ska förhindras.
att Sverige som land lämpar sig bra för hållbar livsmedelsproduktion.

D. De fem största underbranscherna

Låt oss nu titta lite närmare på några av de största underbranscherna som ingår i livsmedelsindustrin: Bageriindustrin, Slakt- och charkindustrierna, Mejeri- och glassföretagen, Konservindustrin och Bryggerierna.

Bageriindustrin

Antal anställda och företag

Den enskilt största delbranschen inom livsmedelsindustrin sett till antalet sysselsatta är bagerinäringen med 24 procent av antalet anställda. Hela 41 procent av företagen återfinns inom bagerinäringen. 14 264 personer av de 52 152 sysselsatta i livsmedelsindustrin arbetar inom bageriindustrin. Bageribranschen indelas i leveransbagerier och konditorier. Av den totala omsättningen på drygt 18 miljarder står konditorierna för knappt en tredjedel och resterande omsättning kan hänföras till leveransbagerierna. Noteras kan också att bageri är en del av livsmedelsbranschen som – till skillnad från branschen som helhet – exporterar för större värden än man importerar.

Bageriindustrin är en delnäring som lyckats hålla ställningarna relativt väl när det gäller antalet sysselsatta. 1985 var 15 035 personer sysselsatta i bageriindustrin. Antalet bageriföretag har under samma period minskat från 2 033 företag år 1985 till 1 396 företag år 2011.

TABELL 12 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM BAGERIINDUSTRIN 1985–2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Antal anställda	15 035	16 807	15 471	14 744	14 440	13 910	14 264
Antal företag	2 033	1 934	1 457	1 387	1 428	1 331	1 396

Källa: SCB, Li

Många små företag – men få stora dominerar

De flesta företagen inom bageribranschen är små, lokala bagerier med få eller inga anställda. Ett fåtal större bageriindustrier står dock för större delen av matbrödsproduktionen. En förklaring till att antalet företag i branschen tycks minska medan antalet anställa tycks ligga ganska konstant är att kedjor numer börjat etableras även inom konditoribranschen.

Bland de företag som tillverkar mjukt bröd är Pågen AB med produktion i Malmö och Göteborg störst. Pågen omsätter 2,6 miljarder kronor och har cirka 1 400 anställda (varav cirka 200 tjänstemän). Av mjukt bröd har Pågen AB en marknadsandel på 35 procent i Sverige. Företaget har också en omfattande export. Pågen ägs av grundarfamiljen Påhlsson i fjärde generation.

Näst störst inom mjukt bröd är, efter förvärvet av Lantmännen Bröd, det finskägda Fazer med en omsättning på närmare 1,7 miljarder kronor 2011.

Wasabröd, som numer ägs av den italienska Barilla-koncernen, har fabriker i Filipstad i Sverige och i tyska Celle och är marknadsledande inom knäckebröd med en omsättning på 1,1 miljarder kronor.

Bland de företag som är inriktade på tillverkning av kakor och andra konditorivaror är Continental Bakeries North Europé (före detta Gillebagaren) störst med en omsättning på 456 miljoner kronor och 220 anställda 2011. Av företagets produktion går cirka två tredjedelar på export. Företaget ägs sedan 2008 av holländska koncernen Continental Bakeries.

Andra exempel på större bageriföretag är Polarbröd, Göteborgs Kex, Almondo och Delicato.

De största bageriföretagen och många av de mindre och medelstora samverkar i branschföreningen Sveriges bagare & konditorer.

Handelns press skapar orimliga villkor

Många företag inom bagerinäringen slåss med lönsamhetsproblem. För branschen som helhet ligger lönsamheten på 1,2 procent. För vissa segment ligger lönsamheten på 0,7 procent.

Leveransbagerierna pressas särskilt hårt av handelskedjorna som trots en lönsamhet på uppåt 25 procent tycks ha mycket liten förståelse för bageriernas kostnadsökningar. När det gäller Ica-Stig och hans kollegor är den gamla sanningen om att mycket vill ha mer ständigt aktuell.

Att på allvar ta strid mot handelskedjornas närmast samhällsfarliga vinstförväntningar är helt avgörande för att säkra den svenska bagerinäringens framtid. Handelskedjornas jättar har en helt orimlig hållning när det gäller fördelningen av de värden som uppstår i matproduktionens alla led från jord och hav till bord. Här bör Sveriges livsmedelsarbetare och Livsmedelsarbetareförbundet ha många gemensamma intressen med ägarna och deras organisationer, främst branschorganisationen Sveriges bagare & konditorer och arbetsgivarorganisationen Li.

En ökad andel av kakan till förädlingsledet, det vill säga livsmedelsindustrin, är avgörande inte minst för att skapa ökat löneutrymme åt livsmedelsarbetarna.

Låga vinster – och låga löner

Medellönerna för kollektivanställda inom Livs avtalsområden för bageribranschen ligger sedan länge lägst av de fem stora delbranscher som vi avhandlar i det här förslaget till program. Medellönen 2011 för avtalsområdet bageri var 22 028 kronor per månad, för avtalsområdena spisbröd (knäckebröd) och bageributik 20 776 kronor per månad. För Livs totalt var medellönen 22 454 kronor per månad. Noteras kan dock att lönerna för avtalsområdet bageri ökat mer än genomsnittet för hela livsmedelsindustrin under 2011: 3,8 procent jämfört med 2,5 procent. För spisbröd och bageributik blev ökningen 3,2 respektive 2,1 procent.

Bagerinäringen har varit och är fortfarande i många delar baserad på hantverk och därför till sin karaktär mycket personalintensiv. Mycket pekar på att det i delar av branschen är nödvändigt med ökad produktivitet per anställd genom fler och smartare tekniska lösningar. För bagerier och konditorier ligger personalkostnaderna i genomsnitt på 42 procent av företagens totala kostnader, för livsmedelsindustrin som helhet ligger personalkostnaderna på 14 procent.

Låg lönsamhet i kombination med höga personalkostnader är givetvis ett problem, men lösningen på problemet är inte att livsmedelsarbetarna inom bageriindustrin år efter år ska ligga kvar i löneligans bottenskikt. Lösningen måste i stället letas i nödvändiga strukturrationaliseringar i bageribranschen, åtgärder för rimligare konsumentpriser och, framför allt, en rimligare fördelning av de värden som skapas i från jord och hav till bord-kedjan.

Framtidsutsikter – nyttigt eller ...

Bröd har i tusentals år varit en viktig del av mänsklighetens föda. Bröd ger energi, fiber, vitaminer och viktiga mineraler. Livsmedelsverket rekommenderar att vi äter bröd till varje måltid. Bröd är också ett mycket klimatsmart livsmedel ur många aspekter när det gäller primärproduktionen i jordbruket, förädlingen i livsmedelsindustrin och distributionen.

På senare år har en hälsotrend som innebär dieter med mycket fett och lite kolhydrater vunnit terräng. Den vetenskapliga basen för de så kallade LCHF-dieterna, *low-carb, high fat*, är omstridd och måste belysas vidare. LCHF går tvärt emot de konventionella rekommendationerna för diabetiker och överviktiga, men det finns en tendens att LCHF-kost fått ökat anseende och sedan 2011 tar Socialstyrelsen upp låg kolhydrat-kost som en behandlingsmetod mot diabetes. Branschföreträdare menar att LCHF-dieterna på sikt kan få kännbara konsekvenser för bagerinäringen, även om det i dag bara är sex procent av befolkningen som följer någon diet med låg kolhydrat-kost. Brödkonsumtionen ligger idag konstant eller ökar något.

Ett problem för branschen är svårigheter att rekrytera yrkesutbildade bagare. Enligt Sveriges bagare & konditorer är det i praktiken omöjligt att få en yrkesutbildning för den som söker sig till yrket i vuxen ålder då man anser att bageriutbildningarna för vuxna (på Komvux) inte håller måttet vid rekryteringen. För att bli utbildad bagare krävs med andra ord i praktiken att valet görs redan i samband med gymnasieutbildningen.

Slakteri- och charkuteriindustrin

Antal anställda och företag

Med sina 10 700 sysselsatta (2011) är slakt & chark den näst största delbranschen inom svensk livsmedelsindustri sett till antalet anställda. (Sett till omsättning och produktionsvärde är slakt & chark den största delbranschen.)

Sedan 1985 har antalet sysselsatta dock minskat med cirka 7 900 personer. Antalet företag inom branschen har dock inte minskat under perioden utan tvärtom ökat försiktigt från 456 till 511. Av detta skulle man kunna tro att svensk köttproduktion blivit mer småskalig, men så är inte fallet. Större delen av svensk slakt, styckning och detaljhandel är koncentrerad till ett fåtal aktörer. Konkurrensen har dock enligt Jordbruksverket gynnats av att nya, mindre aktörer etablerats på senare år.

TABELL 13 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM SLAKTERI- OCH CHARKUTERIINDUSTRIN 1985- 2011

	1985	1990	1995	2000	2005	2011
Antal anställda	18 598	17 523	17 978	14 500	14 283	10 700
Antal företag	456	457	513	497	484	511

Källa: SCB, Li

Vad som hänt är att branschen, framför allt slakterierna men även de fristående charkuteriföretagen, under lång tid konsoliderats i allt färre och allt större enheter. Från att 1980 ha haft 47 större och medelstora slakterier i Sverige har de nu kontinuerligt minskat till 19.

De två största inom grisslakt, Scan AB och KLS Ugglarps, svarade 2009 ensamma för 70 procent av grisslakten i Sverige. Detta trots att Scan då minskat sin marknadsandel från 60 procent år 2000 till 55 procent år 2009.

Den tredje och fjärde största aktören, Dalsjöfors Kött och Skövde slakteri, stod samma år för 8-9 procent vardera och samtliga övriga grisslakterier för 13 procent. Eller om man så vill: De fyra största stod för 87 procent av grisslakten.

Samma år, 2009, stod Scan för 40 procent av nötslakten, KLS Ugglarps för 23 procent, Skövde för 9 procent och Dalsjöfors för 7 procent. Sam-

manlagt stod de fyra största slakterierna för 79 procent av nötslakten. Övriga aktörer stod för sammanlagt 21 procent.

Ägandet inom köttindustrin

Samtidigt som slakterianläggningarna och andra produktionsenheter har blivit färre och större har ägandet koncentrerats och de företag som dominerar den svenska marknaden (Scan AB, KLS Ugglarps och Atria Scandinavia) har sedan ett antal år tillbaka utländska ägare med verksamhet i många länder.

Sveriges största slakteri- och charkuteriverksamhet Scan AB ägs sedan 2007 av Finlandsbaserade HK Scan. Koncernen är verksam i nio europeiska länder och är Europas femte största bolag i köttbranschen med en omsättning på över två miljarder euro.

KLS Ugglarps AB är Sveriges näst största slakt- och charkverksamhet med produktionsanläggningar i Ugglarp utanför Trelleborg och i Kalmar. KLS Ugglarps AB är ett helägt dotterbolag till Danish Crown, som är ett av Danmarks största företag och global aktör inom slakt och chark. Danish Crown är störst i Europa inom grisslakt och ägs av drygt 13 500 danska lantbrukare.

Även den tredje stora aktören inom svensk köttindustri, Atria Scandinavia AB, ägs av en internationell koncern, Atria group, ett börsnoterat företag med huvudkontor i Finland och verksamhet i flera länder.

Slakt- och charkbranschens ägare i Sverige samverkar i Kött- och Charkföretagen. Medlemmar är de största aktörerna Scan AB, Atria Scandinavia AB, HFG Sverige AB, KLS Ugglarps AB, Gunnar Dafgård AB, Nyhléns & Hugosons Chark AB, North Trade Stockholm AB, Dalsjöfors Kött AB samt Köttbranschens Riksförbund som består av cirka 120 små och medelstora företag.

Småskalig "retrotrend"

Vid sidan av de allt färre och allt större slakterijättarna har en ”retrotrend” uppstått där flera småskaliga slakterier uppstått, delvis som svar på konsumenters efterfrågan efter lokalt- eller närproducerat kött. En fortfarande liten men växande grupp konsumenter är beredda att betala

det högre pris som oftast följer med småskalig produktion jämfört med kött från större slakterier och importerat kött.

Småskalig produktion är dock långt ifrån problemfri. Kött- och charkföretagen har pekat på risker när det gäller djurvälfärd, livsmedelssäkerhet och redlighet eftersom samhällets insyn i verksamheterna är mycket begränsad jämfört med de stora slakterierna. På de stora slakterierna finns alltid en eller ofta flera offentliganställda veterinärer från Livsmedelsverket närvarande. Enligt nuvarande regler räcker det med att en veterinär besöker de småskaliga slakterierna en stund för obligatorisk kontroll av djuren före slakt och av kött och organ efter slakt. Kött- och charkföretagen vill att myndigheterna ändrar reglerna så att samma krav ställs på små som stora slaktföretag.

Fortsatta problem med "inhyrda"

Den stora andelen inhyrd arbetskraft (i olika former) är sedan länge ett stort problem för svensk köttindustri. Trots att LO:s bemanningsavtal och vårt eget avtal 2011 inneburit att en del avarter som förekommit har begränsats så är de många inhyrda alltjämt ett bekymmer. De inhyrda är genom sin utbytbarhet de mest sårbara arbetarna, många kan inte svenska och saknar socialt kontaktnät i Sverige. De inhyrda är också svårare att organisera fackligt och dra med i det fackliga arbetet. Det innebär också svårigheter för facket att kontrollera att ingångna avtal och överenskommelser om arbetsvillkor och löner verkligen följs.

Sveriges största slakteriföretag, finskägda HK Scan, har på senare tid visat en allt tydligare ovilja att utbilda och utveckla egna styckare. Samtidigt som man varslat sin egen personal i flera omgångar har man satsat på att hyra in arbetare från utländska bemanningsföretag. Personalpolitiken är förödande för den psykosociala miljön när Scan hänvisar till att de egna tillsvidareanställda styckarna skulle vara mindre skickliga och mindre effektiva än de inhyrda kollegorna. Scan samarbetar till och med ogenerat med oseriösa företag som inte betalar in arbetsgivaravgifter etc.

Glädjande är dock att vissa köttföretag, främst Sveriges största svenskägda slakteriföretag Dalsjöfors Kött, uttalat en tydlig vilja att öka andelen fast anställda styckare och gjort utbildningssatsningar för att lyckas med dessa. Målet är att minska andelen inhyrda styckare från 60 procent till 20 procent.

Fortsatta problem med arbetsmiljön

Slakt- och charkindustrin hör traditionellt till de branscher som har störst problem med arbetsmiljön. För gruppen slaktare och styckare anmäldes 50 arbetsskador (arbetsolycksfall och arbetssjukdomar) per 1000 anställda årligen jämfört med 12 arbetsskador per 1000 anställda årligen som var genomsnittet för samtliga näringsgrenar. Tillsammans med arbetsgivarna i Livsmedelsföretagen (Li) tog Livsmedelsarbetareförbundet 2008 initiativ till projektet *Styckarnas arbetssituation – ett interaktivt forskningsprogram för branschstöd och utveckling av åtgärder*, även kallat Star-projektet, som genomfördes under åren 2008-2011. Det projektet lyfter fram som särskilt viktigt för att förbättra styckarnas arbetsmiljö är betydelsen av knivskärpan och styckarnas förmåga att hålla kniven vass. Om projektet resulterat i färre (anmälda) arbetsskador är ännu okänt. Forskarna bakom projektet arbetar nu tillsammans med parterna fram ett utbildningsprogram för styckarna.

Framtidsutsikter – svenskt kött har unika möjligheter

Den långsiktiga utvecklingen mot allt mer koncentrerade enheter för köttproduktionen får antas fortsätta, inte minst av konkurrensskäl eftersom utvecklingen mot ekonomiskt fördelaktig stordrift nått längre i flera av våra grannländer. Även den pågående minskningen av djuruppfödningen i Sverige talar för att den stora delen av köttproduktionen kommer att ske i färre och större slakterier. Uppfödningen av gris och nöt har under många år minskat i Sverige och primärledet, köttbönderna, kännetecknas av låg koncentration och många aktörer, om än med regionala skillnader. Lönsamheten har minskat, främst på grund av ökad importkonkurrens från andra EU-länder.

Köttkonsumtionen i Sverige har ökat med 40 procent sedan 1990 samtidigt som den inhemska produktionen hela tiden har minskat. Även om det finns starka miljö- och klimatbaserade skäl som talar för att köttkonsumtionen borde minska är det uppenbart att konsumenterna vill ha kött och då borde en betydligt större andel av det kött som konsumeras i Sverige också produceras här. En avgörande framtidsfråga för köttnäringen är att det skapas nya och bättre yrkesutbildningar, framför allt är behovet av utbildade styckare stort.

Sverige måste generellt sett bidra med en större andel av världens

matproduktion för att vi ska klara mänsklighetens livsmedelsförsörjning. Vi har också mycket goda förutsättningar för att producera kött med minsta möjliga klimatpåverkan, till exempel god tillgång på vatten och förutsättningar för gräsproduktion. Sveriges strängare regler för djurskydd är också ett avgörande skäl för många som väljer svenskt kött.

Som konsument minskar man klimatutsläppen (växthusgasutsläppen) med 25 till 40 procent genom att välja svenskt kött. Det brasilianska köttet bidrar till mellan 30 och 40 procent mer växthusgasutsläpp än svenskt kött bland annat beroende på regnskogsskövling.

Ur livsmedelsindustrins synpunkt är det emellertid absolut inte någon nödvändighet att råvarorna till slakt- och charkindustrin är uppfödd i Sverige. Så länge den nuvarande bristen på slaktdjur stoppar produktionen på köttindustrierna kan vi inte vara främmande för import av kött i stor skala.

Sedan 2011 finns en för livsmedelsindustrin och dagligvaruhandeln gemensam märkning av svenskt kött som innebär att hundra procent av all köttråvara i produkten är från gris, nöt, får eller lamm som är fött, uppfött, slaktat och styckat i Sverige. Märkningen är också en garanti för att produkten är tillverkad/förädlad och förpackad i Sverige. Enligt branschorganet Svenskt kött som står bakom märket, letar numer sju av tio konsumenter efter svenskt kött i butiken. Även om det finns andra indikatorer (till exempel Li:s enkät till medlemsföretagen om konsumenttrender) som tyder på att priset är det mest avgörande för många kunder är det uppmuntrande att konsumenterna upptäckt denna kraftsamling från branschen. Inte minst för att slå vakt om den svenska livsmedelsproduktionen är det viktigt att detta unika kvalitetsmärke som inkluderar förädlingsleden får fäste i konsumenternas medvetande framför till intet förpliktande hemmasnickrade flaggor och liknande.

Figur 11: Svenskt kötts märke.

Svensk matfågelindustri slåss mot ökad import

Matfågelkonsumtionen har på senare år ökat kraftigt i Sverige och i EU. Konsumtionen av främst kyckling har sedan millennieskiftet ökat med hela 55 procent. Importen av kyckling har dock samtidigt ökat till en andel av nästan 40 procent.

Genomsnittet av konsumtionen av fågelkött i Sverige var 18,6 kilo per person under 2011. I EU låg genomsnittet av konsumtionen av fågelkött 2011 på 23,3 kilo per person. Allt tyder på att matfågelkonsumtionen kommer att fortsätta att öka, vilket får ses som mycket positivt eftersom kyckling och annan fågel är både nyttig och relativt miljövänlig mat.

Matfågelproduktionen i Sverige samverkar i branschorganisationen Svensk Fågel Service AB som representerar 98 procent av produktionen av kyckling, kalkon, gås och anka i Sverige. Medlemsföretagen är Lantmännen Kronfågel, Guldfågeln AB, Lagerbergs Kyckling AB, Knäreds Kyckling AB, Bjärefågel i Torekow AB samt Ingelsta Kalkon AB. Medlemmar är också avelsidkare, kläckerier, uppfödare och fodertillverkare, vilket innebär att hela produktionskedjan för matfågelkött är medlemmar i Svensk Fågel.

Svensk Fågel ställer betydande krav på sina medlemmar när det gäller smittskydd och djurvälfärd och resultatet är bland annat att köttet ofta inte kan säljas till lika låga priser som importerad kyckling/fågel som inte alltid utsatts för samma krav. Främst är det inom offentlig upphandling och inom EMV-produkter (ofta med förtroendeingivande förpackningar med svensk text) som importen av billigare produkter ökar. Svensk Fågel satsar nu hårt på att lyfta fram sin blågula kvalitetsmärkning som garanterar att fågeln är född, slaktad och förädlad i Sverige under höga kvalitetskrav och tuffa kontrollprogram.

Figur 12: Svensk fågels märke.

Mejeri- och glassindustrin

Antal anställda och företag

Även inom mejeri- och glassindustrin, den tredje största delbranschen sett till antalet anställda, har antalet sysselsatta minskat stadigt och produktionen av de stora volymerna har koncentrerats till ett fåtal aktörer. Svenskarna konsumerar omkring 100 liter mjölk per person och år, och drygt 10 liter glass. Antalet sysselsatta inom mejeri- och glassindustrin var 6 412 personer fördelade på 134 företag år 2010 jämfört med 9 445 personer fördelade på 190 företag år 1985.

TABELL 14 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM MEJERI- OCH GLASSINDUSTRIN 1985- 2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2011
Antal anställda	9 445	9 405	9 067	8 690	8 067	5 888
Antal företag	190	198	157	107	113	139

Källa: SCB, Li

Ägarna är internationella aktörer

Mer än hälften av den svenska mjölken kommer från Arla Foods. Sedan 2011 ingår även den tidigare tvåan på mejerimarknaden, Milko, i koncernen som nu svarar för uppåt tre fjärdedelar av den totala invägningen av mjölk i landet (72,2 procent 2012). Arla Foods ägs av svenska, danska, tyska och engelska bönder och var till nyligen det enda mejeriföretaget som fanns i Sverige som även är en global aktör. Arla Foods har anläggningar runt om i Europa, Asien, Syd- och Nordamerika.

Skånemejerier, numer tvåa på mejerimarknaden, med anläggningar i Malmö och Kristianstad hade 2012 en marknadsandel av invägd mjölk på 14,3 procent. Skånemejerier blev år 2012 uppköpt av det stora franska mejeriföretaget Lactalis, och är därmed också en internationell aktör. Lactalis avser att fortsätta marknadsföra de svenska produkterna under Skånemejeriers tidigare varumärken även om några av de minst lönsamma produkterna väntas försvinna ur sortimentet. Det är också troligt att Skånemejerier ger Lactalis en plattform för att marknadsföra sina egna produkter.

Även den internationella, franskbaserade mejerikoncernen Danone har nu produktion i Sverige genom sin samägda anläggning Österlenmejeriet AB i Lunnarp, Tomelilla. Där tillverkas i dagsläget inte traditionella mejeriprodukter utan fruktdrycker och juicer.

Den tredje största mejeriproducenten i Sverige, Norrmejerier, hade 2012 en marknadsandel på 7,3 procent. Falköpings Mejeri hade samma år en marknadsandel på 3,5 procent och övriga aktörer låg på en procent av marknaden eller mindre.

Mejeriföretagen har tidigare samverkat i branschorganisationen Svensk Mjölk som bestått av sex mejeriföretag (Arla Foods, Falköpings Mejeri, Gefleortens Mejeriförening, Gäsene Mejeriförening, Norrmejerier och Skånemejerier) som tillsammans står för 99 procent av invägningen av svensk mjölk. I Svensk Mjölk ingick också husdjursföreningar, avelsföretag och andra intressenter. Från och med januari 2013 är Svensk Mjölk ombildat till en ny enhet inom Lantbrukarnas Riksförbund: LRF Mjölk. Svensk Mjölks så kallade ”husdjursnära verksamhet” flyttades till Växa Sverige.

Glasstillverkarnas branschorganisation heter Svenska Glasstillverkare och har 12 medlemsföretag (Alvestaglass, Arla Foods, Engelholms glass, GB Glace, Hemglass, Kling Glass, Lejonet & Björnen, Otto & Glassfabriken, Sia Glass, Triumf Glass och Åse Glass).

Storspelare på den svenska glassmarknaden är Unilevers GB Glass som har en cirka 50-procentig marknadsandel, följd av Sia Glass med en marknadsandel på cirka 20 procent. Sedan kommer Hemglass och Triumfglass med cirka tio procent vardera.

Tekniska lösningar med problem

Den så kallade Pick to voice-tekniken som på senare tid kommit att dominera på landets största kyllager innebär att en dataröst i detalj styr varje moment av mejerilagerarbetarnas arbete och en klubbordförande kallar det ”digital taylorism”, det vill säga att man skiljer hjärnan från handen. Det är angeläget att Arbetsmiljöverket utreder vilka långsiktiga konsekvenser för det psykosociala arbetsmiljön som tekniken innebär och vilka alternativ som finns eller kan utvecklas.

Mjölkproduktionen i Sverige minskar år för år

Antalet mjölkkor och mjölkproducerande jordbruksföretag har under senare år minskat i Sverige. De genomsnittliga besättningarna och medelavkastningen per ko har samtidigt ökat, men totalt sett minskar produktionen av mjölk i Sverige år efter år sedan 25 år tillbaka. Totalt har mjölkproduktionen i Sverige minskat med 20 procent, en femtedel, på 25 år. Den svenska mjölken räcker inte längre till för vår egen konsumtion.

När Sverige blev EU-medlem innebar det att ett nationellt kvottak sattes på produktionen. De första åren hindrade taket mjölkproducenterna från att öka produktionen och år 2001 var man nära att överstiga taket (99,7 procent utnyttjades). Sedan dess har produktionen minskat så att år 2011 bara 80,3 procent av den tilldelade kvoten utnyttjades.

Mjölkproduktionen används allt mindre till dryckesmjölk, yoghurt och ost, medan produktionen av mjölkpulver, smör och grädde har ökat de senaste tio åren.

Stoppa nedmonteringen av primärproduktionen

En viktig orsak till att mjölkproduktionen minskat så kraftigt är att de mjölkproducerande jordbruksföretagen inte i tillräckligt hög grad lyckats genomföra de strukturrationaliseringar som krävs för att få näringen tillräckligt storskalig och långsiktigt attraktiv. De små och halvstora gårdarna kommer aldrig att kunna vara huvudleverantörer av mjölk om Sverige återigen ska bygga upp en mejeriindustri värd namnet. Tvärtom måste stora företag som kan investera nödvändigt kapital in som aktörer. Jordbrukspolitiken måste också förändras så att de bönder som använder sina marker för livsmedelsproduktion premieras av bidragssystemen.

Ekologiska mejeriprodukter

Produktionen av ekologiska mejeriprodukter har ökat de senaste åren. Ekologisk mjölk kommer från kor som utfodras med ekologiskt foder varav minst hälften ska vara odlat på den egna gården. Den ekologiska mjölken hålls separat från den konventionella mjölken under hela produktionsprocessen, till exempel i tankbilar och i mejeriet. En konventionell mjölkko ger cirka 9 000 liter mjölk per år, en ekologisk mjölkko ger cirka 8 000 liter mjölk per år.

Att ställa om till ekologisk produktion är kostsamt för jordbrukarna och ibland omöjligt eftersom hälften av fodret måste vara odlat på den egna gården. För några år sedan utgjorde därför tillgången på ekologisk mjölk den största begränsningen för att öka produktionen, men eftersom avräkningspriset är högre på ekologisk mjölk lockades många mjölkbönder att snabbt ställa om sin produktion.

Dryckesmjölk är den produkt som har störst andel ekologisk försäljning av alla livsmedel. År 2006 var 7,7 procent av all producerad dryckesmjölk ekologisk, år 2011 var motsvarande siffra 13,6 procent. Från år 2011 finns ett utbudsöverskott och i dagsläget säljs stora delar av den ekologiska mjölken som konventionell mjölk. Efterfrågan är numer den faktor som begränsar utbudet av ekologiska mjölkprodukter.

Mjölk på väg att bli en bristvara

Som ett resultat av dålig lönsamhet har mjölkproduktionen dragits ner runtom i världen. Det tidigare överskottet på världsmarknaden förväntas kanske redan under 2013 vändas till en bristsituation. Samtidigt antas efterfrågan på mejeriprodukter fortsätta att öka, framför allt i många utvecklingsländer. Även om det finns signaler om en långsammare tillväxt i exempelvis Kina, Sydostasien och Mellanöstern väntas efterfrågan på mejeriprodukter fortsätta att öka.

Priserna på mjölkprodukter i EU har traditionellt legat över världsmarknadspriserna, men skillnaderna har på senare år gradvis blivit mindre.

Konservindustrin

Antal anställda och företag

Konservindustrin är den fjärde största delbranschen inom svensk livsmedelsindustri sett till antalet anställda. Sedan 1985 har dock mer än en fjärdedel av alla arbetstillfällen försvunnit från branschen.

Många mindre företag har tillkommit men de sysselsätter få människor och står för en liten del av livsmedelsproduktionen. Huvudtendensen är att tillverkningen av de stora volymerna koncentrerats till färre produktionsenheter och ett fåtal större, multinationella aktörer.

Ett snabbt växande segment inom branschen är färdigmat av typen sallader, smörgåsar och lådor med en-portionsrätter.

I Livs avtalsområde konserv ingår fisk- och fiskkonservindustrin, frukt och grönsaker samt frukt- och grönsakskonserver och musterier. All färdigmat som sallader, färdiglagade rätter (oavsett om de är traditionella konserver, nedfryst mat, färdigmat i lådor eller förpackade på annat vis).

Beräkning av sysselsatta i avtalsområdet Konserv:
1985 arbetade 8 471 personer på 281 företag inom avtalsområdet konserv. 2011 arbetade 6 020 personer på 431 företag inom samma bransch.

– varav Frukt och grönsaker:
1985 var 5 985 personer sysselsatta inom 105 olika företag i frukt- och grönsakskonservindustrin. 2011 var 4 086 personer sysselsatta i 216 företag. Se tabell 15.

– varav Fisk- och fiskkonserv:
1985 arbetade 2 487 personer på 176 företag inom fisk- och fiskkonservindustrin. 2011 arbetade 1 934 personer på 215 företag inom samma bransch. Se tabell 16.

TABELL 15 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM FRUKT- OCH GRÖNSAKSKONSERVINDUSTRIN 1985- 2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2011
Antal anställda	5 984	5 899	3 510	4 157	5 066	4 086
Antal företag	105	94	124	143	166	216

Källa: SCB, Li

TABELL 16 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM FISK- OCH FISKKONSERVINDUSTRIN 1985- 2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2011
Antal anställda	2 487	2 218	1 573	2 064	1 941	1 934
Antal företag	176	150	144	180	200	215

Källa: SCB, Li

Ökad koncentration och internationella ägare

I början av 2013 presenterade det norska industrikonglomeratet Orkla, med verksamhet inom olika branscher över hela världen, att deras svenska livsmedelsföretag Procordia Food och Abba Seafood skulle slås samman till ett nytt företag. Det nya bolaget med huvudkontor i Eslöv omsätter 4,5 miljarder kronor och har över 1 300 anställda. Procordia Food var redan tidigare det största företaget inom konserv i Sverige och med sammanslagningen har Orkla skapat ett företag som dominerar den svenska konservindustrin. Planer finns att införliva ytterligare företag i Orklas nya matjätte.

Vid skapandet av det nya företaget hette det att vissa nedskärningar skulle ske bland tjänstemännen då huvudkontoren slogs samman, men inget sades om nedläggningar av några fabriker. Vid sammanslagningen har före detta Procordia sex produktionsanläggningar: Eslöv (färdigmat, potatisprodukter, grönsaksinläggningar), Fågelmara (såser, ketchup, dressingar), Örebro (Risifrutti, torra desserter, soppor), Kumla (drycker, kyld färdigmat och krämer) samt Vansbro (pizzor och pajer). Abba Seafood har sin stora produktionsanläggning i Kungshamn och centrallager i Uddevalla.

Även det näst största konservföretaget i Sverige, Findus Sverige AB i

Bjuv, med en omsättning på 2,2 miljarder kronor och cirka 850 anställda, har sedan lång tid tillbaka haft utländska ägare som skiftat genom åren. Svenska Findus ingår numer i Findus Group med verksamhet i flera europeiska länder. Findus Group ägs sedan nyligen av ett konsortium med flera utländska investerare. Betydande summor har investerats för att utveckla nya produkter och modernisera produktionen.

Många livsmedelsföretag som Scan, Lantmännen Kronfågel, Guldfågeln och Atria har djupfrysta eller på annat sätt konserverade produkter som en del av sin produktion.

Djupfrysningsbyrån heter kyl- och fryskonservbranschens intresseorganisation där ett femtiotal företag, stora och små, samverkar. Speciellt för denna branschorganisation är att även transportföretagen och dagligvaruhandeln ingår.

Framtidsutsikter för konservindustrin

Fördelarna med konserverad mat, främst djupfryst, gör att produkterna blir allt populärare. När det gäller exempelvis ärter och spenat är grönsakerna nyttigare om man köper dem djupfrysta (direkt efter skörd) än färska grönsaker efter bara ett dygn.

Svenskarna har kommit på fördelarna med djupfryst, vi äter näst mest djupfryst mat i Europa och tredje mest i världen.

Bryggeri

Antal anställda och företag

Trots att det är lätt att dra sig till minnes många nedlagda bryggerier så är bryggeribranschen en av få delbranscher som över ett längre tidsperspektiv klarat sig bra, både när det gäller antalet sysselsatta i branschen och när det gäller antalet verksamma företag i branschen. Under det senaste decenniet har dock åtskilliga arbetstillfällen försvunnit, se tabellerna nedan.

Bryggeribranschen indelas i maltdrycksindustri och mineral- och läskedrycksindustri. Vissa företag är bara verksamma inom den ena sektorn, andra i båda. Enligt SCB sysselsatte hela branschen 3 491 personer år 2011. Branschföreningen Sveriges Bryggerier bedömer att det rör sig om 4 000 personer.

År 1985 arbetade 2 228 personer på 36 maltdrycksindustriföretag, år 2011 var det 2 528 som arbetade på 55 olika företag. 1985 arbetade 1 001 personer på 38 företag inom mineral- och läskedrycksindustrin i Sverige. 2011 arbetade 963 personer på 47 företag inom samma bransch.

TABELL 17– ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM MALTDRYCKSINDUSTRIN 1985– 2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Antal anställda	2 228	2 888	1 738	2 356	3 261	2 893	2 528
Antal företag	36	28	34	31	37	43	55

Källa: SCB

TABELL 18 – ANTAL ANSTÄLLDA (ARBETARE OCH TJÄNSTEMÄN) OCH ANTALET FÖRETAG INOM MINERAL– OCH LÄSKEDRYCKSINDUSTRIN 1985– 2011.

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Antal anställda	1 001	1 247	2 072	2 817	722	960	963
Antal företag	38	33	34	30	37	38	47

Källa: SCB

En bransch i förändring

I slutet av 1800-talet fanns mer än 500 bryggerier, många små och lokala, i Sverige. Under 1900-talet koncentrerades produktionen undan för undan på färre och större bryggeriföretag. På senare år har en lång rad lokala småbryggerier återigen öppnats runt om i landet, men den allra största delen av produktionen sker i några få stora jättars regi.

Carlsberg Sverige med en omsättning på 3,1 miljarder kronor och 1 070 anställda (2010) är det största företaget i branschen. Carlsberg Sverige har två fabriker, Falkenberg som gör öl och Ramlösa vattenfabrik. Företaget bildades 2001 efter att den internationella bryggerikoncernen Carlsberg Breweries köpt upp Falcon och Pripps Ringnes. Pripps fabriker i Stockholm och Göteborg har sedan dess lagts ner.

Näst störst är Spendrups bryggeri AB med dotterbolag (bland annat Gotlands bryggeri och Hellefors bryggeri) som omsatte 3 miljarder och hade 986 anställda år 2011. Företaget står för 31 procent av ölförsäljningen i Sverige, 43,5 procent av vattenförsäljningen och 19 procent av läskedrycksförsäljningen. Företaget är ett familjeföretag som i dag leds av fjärde generationen Spendrup. Fabrikerna ligger i Grängesberg och Hällefors och en liten anläggning i Visby. Fabriken i Vårby ska inom kort läggas ner.

Kopparbergs bryggeri AB (koncernen som även Banco Bryggeri, Sofiero Bryggeri och Zeunerts Bryggeri ingår i) med 261 anställda fortsätter att växa och omsätter nu närmare 2 miljarder. Åbro bryggeri AB med 197 anställda och produktion i Vimmerby omsätter 770 miljoner kronor.

Coca-Cola Enterprises Sverige med en omsättning på 2,9 miljarder och 756 anställda är det största företaget inom mineral- och läskedrycksindustrin. Inom läsksegmentet har man enligt egen uppgift en marknadsandel på över 50 procent i Sverige. Produktionen av 1 miljon liter dryck om dagen sker i Jordbro utanför Stockholm. Företaget ägs av den internationella Coca-Cola-koncernen med huvudkontor i Atlanta genom ett europeiskt dotterbolag.

De största företagen, och några av de mindre, samverkar i branschorganisationen Sveriges Bryggerier, före detta Bryggareföreningen. Samtliga ovanstående företag är medlemmar i Sveriges Bryggerier som tillsammans står för 95 procent av den totala bryggda dryckesvolymen i Sverige. Trots att flera stora bryggerier lagts ner på senare år uttrycker branschorga-

nisationens företrädare, vd Cecilia Giertta, stor optimism när det gäller framtiden och nämner särskilt att många mindre bryggerier etablerat sig på senare år.

Skattenivåer som gynnar smugglare

Ett problem för den svenska bryggerinäringen är nivån på de nationella ölskatterna som ligger betydligt högre än flera av våra grannländer i EU. Skattenivåerna har kraftigt missgynnat de svenska producenterna och antagligen även kostat arbetstillfällen. Skatterna har också lagt grund för en omfattande import av öl, både i form av laglig resandeinförsel och smuggling. Av det pris konsumenterna i Sverige betalar för en starköl på Systembolaget styr staten över 75 procent genom ölskatt, moms och Systembolagets påslag. Samma starköl kostar mer än dubbelt så mycket på Systembolaget jämfört med i den tyska gränshandeln.

Livs

LIVSMEDELS ARBETAREFÖRBUNDET